

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

NOVÉ TRENDY V ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVĚ

Bakalářská práce

STŘÍBRNÝ MICHAL

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Eva Šotolová, PhD.

PRAHA 2010

CHARLES UNIVERSITY, PRAGUE
FACUTLY OF EDUCATION
Department of Educational and Social Pedagogy

**NEW TRENDS IN JUVENILE HALLS AND PROTECTIVE
CUSTODY**

Bachelor's Thesis

STŘÍBRNÝ MICHAL

Education
Combined Studies

Thesis supervisor: Doc. PaedDr. Eva Šotolová, PhD.

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. PaedDr. Evy Šotolové, PhD.

V práci jsem použil informační zdroje uvedené v seznamu.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 26. března 2010

Stříbrný Michal

Poděkování

Rád bych tímto vyjádřil poděkování paní doc.PaedDr. Evě Šotolové,PhD.
za poskytnuté rady a odborné vedení mé práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá významem tzv. nových trendů ve výchově v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Snaží se přiblížit způsoby a možnosti jejich realizace v souladu s koncepcí konkrétního zařízení, v kontextu s platnou legislativou ČR a s důrazem na důležitost samotného dítěte a jeho zdravého osobnostního vývoje.

V teoretické části poukazuje práce na samotný výkon ústavní a ochranné výchovy v zařízeních pro to určených, analyzuje formy, postupy a cíle nových trendů ve výchově tak, jak jsou v současné době realizovány ve Výchovném ústavu Klíčov. Ve svém závěru práce shrnuje výsledky šetření a hledá možnosti jejich využití v současné praxi.

Klíčová slova

Dobrovolný pobyt, schválený pobyt mimo zařízení, ochranná výchova, ústavní výchova, předběžné opatření, dítě, náhradní výchovná péče, specifické pobytové programy, vnitřní řád

Annotation

This Bachelor's thesis examines the so called new trends in education in juvenile halls and youth protective custody. The aim of this thesis is to outline the methods and options of the execution of these trends in compliance with the concept a specific institution, in the context of Czech legislature and with an emphasis on the child and a healthy development of his / her personality.

The theoretical part of this thesis focuses on the execution of educational methods in juvenile halls and other corrective facilities. It analyses forms, processes, and aims of new trends as they are currently carried out in juvenile hall Klíčov. Finally, it summarizes the results of the research and seeks further practical applicability in the field.

Key words

Voluntary stay, approved stay away from the facility, protective custody education, juvenile hall education, preliminary measures, child, substitute educational care, specific stay programs, internal regulations

OBSAH

Úvod.....	9
1 Úvod do problematiky ústavní a ochranné výchovy a předběžného opatření	11
2 Druhy opatření ve výchově	12
2.1 Předběžné opatření	12
2.2 Ústavní výchova	13
2.3 Ochranná výchova	14
3 Stručná historie právních norem k ústavní a ochranné výchově v českých zemích.....	14
4 Legislativa ústavní a ochranné výchovy, popř. předběžného opatření.....	16
5 Rozdělení výchovných zařízení pro výkon ústavní, ochranné výchovy a preventivně výchovné péče	18
5.1 Středisko výchovné péče	19
5.2 Diagnostický ústav	20
5.3 Dětský domov	20
5.4 Dětský domov se školou	21
5.5 Výchovný ústav	21
6 Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna	23
6.1 Struktura výchovného zařízení	23
6.1.1 Výchovný ústav	23
6.1.2 Středisko výchovné péče	24
6.1.3 Základní škola	24
6.1.4 Praktická škola	24
6.1.5 Školní jídelna	25
6.2 Stručná historie zařízení VÚ a SVP Klíčov	25
7 Výchovný ústav a jeho diferenciaci	28

7.1	Motivační oddělení	29
7.2	Předvýstupní oddělení	29
7.3	Oddělení s ochrannou výchovou	30
7.4	Režimové oddělení	31
7.5	Komunitní oddělení Křešín	32
8	Nové trendy v ústavní výchově realizované na VÚ Klíčov	33
8.1	Tréninkové oddělení	34
8.1.1	Statistika tréninkového oddělení	36
8.2	Denní stacionář	38
8.3	Sociální byt	40
8.3.1	Statistika denního stacionáře a sociálního bytu	41
8.4	Kontaktní oddělení	43
8.4.1	Statistika kontaktního oddělení	44
9	Dotazníkové šetření	46
9.1	Cíle šetření	46
9.2	Charakteristika dotazované klientely	47
9.3	Metody šetření	47
9.4	Formulace otázek	47
10	Grafické znázornění dotazníkových odpovědí	49
11	Záznam řízeného rozhovoru	57
12	Shrnutí výsledků + komentář.	60
13	Závěr	63
	Seznam použité literatury	65
	Legislativa	66
	Seznam příloh	67

Úvod

Výkon ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, respektive jeho samotná problematika, se pomalu stává celospolečenským problémem, který úzce souvisí se sociálním klimatem společnosti, v němž se odráží jak její aktuální hodnoty, ekonomické možnosti, tak kvalita školského systému a v neposlední řadě i vlastní postavení rodiny.

V těchto souvislostech si společnost, respektive její část, které se problematika týká, uvědomuje potřebu s tímto faktorem pracovat. V zájmu celé společnosti je předcházet negativním projevům chování dětí a mládeže a to především v rámci preventivní péče, jejímž základem je cílená práce s rodinou a její podpora a poté, až v rámci péče následné, samotné umístění dítěte v systému náhradní rodinné výchovy.

V poslední době přichází masivní trend umisťování dětí do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy na základě příslušných zákonů, čímž se dostáváme k problému, že se do výchovných ústavů dostávají děti s veškerou problematikou a diferenciací dětí přebírají na sebe samotná zařízení. Děti, které svým chováním neohrožují svůj zdravý vývoj, ani nejsou ohrožující pro společnost, ale přesto mají nařízenou povětšinou ústavní, než-li ochrannou výchovu (děti opuštěné, z nefunkčních rodin nebo dítě pouze se záškoláctvím atd.), jsou v dnešní době umisťovány v takovýchto zařízeních a tím se dostávají do prostředí, které je pro ně neznámé, frustrující, negativně ovlivňující jejich sociální roli ve společnosti a v neposlední řadě neefektivní.

Cestou v budoucnu by mohla být diferenciací dětí s rozdílnými potřebami (etopedické problémy, zdravotní problémy, děti ze sociálně slabých rodin...) a tím docílení zkrácení doby dítěte v institucionálním prostředí, což by vedlo k menšímu počtu dětí umístěných v ústavech. Tím by se otevřela možnost ke kvalitnější a intenzivnější práci s těmi dětmi, které potřebují klasické umístění v ústavní péči (morálně narušená mládež, děti které na základě závažných poruch chování již často naplňují skutkovou podstatu trestného činu aj.). U dětí nevyžadující přímé působení těchto institucí, by byly hledány nové alternativy a trendy ve výchově vedoucí

k umístění těchto dětí mimo zařízení, a pokud to např. rodinná situace dovoluje, tak přímé umístění v rodinách za dohledu a kontroly pedagogických pracovníků.

Dalším faktem v poslední době je umisťování dětí do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, na základě příslušných zákonů, ve věku blízkém zletilosti. Tyto děti se ale budou v dohledné době vracet zpět do rodiny, tudíž je mnohonásobně lepší pracovat přímo s dotyčnou rodinou a dítětem umístěným v rodině a v rodinném prostředí, než-li krátkodobé umístění v ústavu.

Pak se zde otevírá další otázka: „Co s dětmi, kterým skončila nařízená ústavní či ochranná výchova a nemohou se z jakýchkoliv důvodů vrátit do svého prostředí, které před umístěním opustily?“ (nemají žádné či narušené rodinné prostředí, potřeba dokončení přípravy na budoucí povolání atd.) Takzvané „*post péči*“ se v dnešní době na mapě sociálních služeb věnují hlavně nestátní neziskové organizace (občanské sdružení Rozmarýna, Domy na půl cesty), které saturují služby chybějící ve veřejném sektoru, ale svou kapacitou jsou stále nedostatečné.

Cílem této práce je charakterizovat a zmapovat význam, možnosti a dopady takto nastolených nových trendů a pobytových programů realizovaných v rámci výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Popsat a zhodnotit způsob i možnosti jejich realizace v konkrétním etopedickém zařízení.

Sledovaná problematika se vztahuje ke skutečným možnostem péče výchovných ústavů o umístěné děti, se zaměřením na minimalizaci institucionální péče, diferenciaci umisťovaných dětí a tím ovlivnění samotného edukačního procesu.

Práce se zaměřuje právě na hledání, rozvoj a standardizaci nových trendů ve výchově, jako důležitého prvku edukace. Záleží na pohledu a koncepci zařízení, novém náhledu a přístupu k výkonu ústavní výchovy, systému nově vznikajících forem výchovy se specifickými programy, pobyty a přístupy k dětem s nařízenou ústavní či uloženou ochranou výchovou. A tím se dostat k otázce, jak aktuálně a flexibilně reagovat na potřeby a požadavky současné společnosti a samotných dětí.

Základem teoretické části práce je interpretace odborné literatury a materiálů, jejichž výběr obsahuje danou problematiku. Hlavní složkou této části je seznámení s problematikou výkonu ústavní a ochranné péče, související legislativou, která se aktuálně dotýká daných témat (sociálně právní ochrana dětí, soudnictví ve věcech

mládeže, výkon ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních). V praktické části se práce zaměřuje na popis konkrétního výchovného ústavu, seznámení s jeho koncepcí, vnitřní diferenciací a systémem nových trendů ve výchově, které jsou aplikovány ve vybraném školském zařízení.

V závěrečné části této práce, v rámci potvrzení, či vyvrácení efektivity nově zavedených trendů, byl proveden kvantitativní výzkum s využitím dotazníkové metody a řízeného rozhovoru. Otázky byly orientovány ke zjištění postojů a motivace dětí v konkrétním zařízení a to k možné realizaci takto nastavených nových směrů ve výchově, které by zastřešovaly jejich pobyt. Taktéž byl osloven ředitel tohoto zařízení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod do problematiky ústavní a ochranné výchovy a předběžného opatření

Účelem výchovných zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, popřípadě zletilé osobě do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření, ústavní výchově nebo ochranné výchově náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

Výkon ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních v České republice je realizován na základě *zákona č.109/2002 Sb.* a jeho následné novely *zákona č. 383/2005 Sb.*, kdy zřizovací a kontrolní činnost zajišťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dalšími resorty státní správy, které participují na organizaci ústavní péče, jsou Ministerstvo práce a sociálních věcí (ústavy sociální péče) a Ministerstvo zdravotnictví (kojenecké ústavy a dětské domovy od 1 roku do 3.let).

2 Druhy opatření ve výchově

Děti mohou být umístěny do školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy pouze na základě soudního rozhodnutí a to o předběžném opatření, ústavní či ochranné výchově.

2.1 Předběžné opatření

Pakliže se ocitne nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu příslušného okresního soudu nařídí předběžné opatření. Předběžné opatření se ukládá, aby dítě bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí. Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením.¹

O návrhu na předběžné opatření rozhodne předseda senátu bezodkladně, eventuelně do 24 hodin od podání návrhu². Předběžné opatření má charakter rozhodnutí dočasného, kdy je dítěti poskytnuta okamžitá pomoc. Soud je povinen zahájit, neprodleně po vydání předběžného opatření, řízení o výchově nad nezletilým dítětem, a to v součinnosti s obcí, jakožto opatrovníkem dítěte (orgán sociálně právní ochrany dítěte).

Předběžné opatření se vydává na dobu jednoho měsíce. *Soud může předběžné opatření opakovaně prodloužit o jeden měsíc tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla šest měsíců.*³

V případě, je-li jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele, je předběžné opatření vydáno na dobu jednoho měsíce, ale v případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření neskončí lhůta dříve, než soud o takovém

¹ Podle zákona č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, § 76.

² Podle zákona č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, § 75.

³ Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, § 76, písm. a)

prodloužení rozhodne. Tento druh předběžného opatření *zanikne nejpozději uplynutím 1 roku od okamžiku jeho nařízení.*⁴

Soud může předběžné opatření zrušit, jestliže pominuly důvody pro jeho nařízení a to na návrh jedné ze stran (rodiče nezletilého, orgán sociálně-právní ochrany dětí, či opatrovník).

2.2 Ústavní výchova

Jedná se o jednu z forem náhradní výchovné péče (druh výchovného opatření). O jejím nařízení rozhoduje příslušný soud na návrh obce. Je nařízena rozhodnutím soudu podle zákona č. 94/1963 Sb., *Zákon o rodině* v občansko-právním řízení. Ústavní výchova je nařizována dětem mladším 18 let v případech, *kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit*, nebo jiná výchovná opatření nevedla k nápravě. Soud je povinen před samotným nařízením tohoto opatření řádně prozkoumat, zda výchovu dítěte nelze zabezpečit jinou, náhradní péčí, než je samotná ústavní výchova. Jestliže je to v zájmu dítěte nutné, může soud nařídít ústavní výchovu i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela.⁵

Ústavní výchova je vhodná pouze jako přechodné řešení pro odebrání dítěte z rodiny, do doby, než-li je pro něj nalezeno jiné, vhodnější prostředí (např. pěstounská rodina), nebo dokud se dítě nemůže vrátit zpět do své původní rodiny.

*Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.*⁶

Ústavní výchova zaniká pouze rozhodnutím soudu, pokud pominuly důvody pro její nařízení, nebo pokud dítě dosáhne zletilosti.

*„Nedílnou a důležitou součástí systému zabezpečujícího péči o děti jsou formy náhradní výchovné péče, mezi které patří i ústavní výchova“*⁷

⁴ Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, § 76, písm. b)

⁵ Podle zákona č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině, § 46

⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině, § 46

⁷ Janský P., 2004, str. 92

2.3 Ochranná výchova

Jedná se o druh ochranného opatření, který ukládá soud v trestním řízení již pouze na základě *zákona č. 218 / 2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mladistvých* a to u mladistvých ve věku 15 až 18 let nebo u dětí ve věku 12 až 15 let, které spáchaly takový čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu nebo dětem mladším 15 let, které se dopustily činu, který by byl u právně odpovědných osob trestným činem. Dříve se toto ochranné opatření ukládalo také v občansko právním řízení, což ale bylo po novelizaci zrušeno.

Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění. *Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině.*⁸

Tudíž by se dalo říci, že má zajistit prevenci, izolaci a výchovné působení u dítěte, jež se dopustilo společensky nebezpečného činu.

3 Stručná historie právních norem k ústavní a ochranné výchově v českých zemích

V českých zemích se k problematice mravně narušené mládeže, jejíž chování ostatní pobuřovalo a narušovalo tak soužití, společnost dlouhou dobu stavěla odmítavě a volala především po přísném potrestání. „*Prameny o vývoji ústavní a ochranné výchovy*

⁸ Podle zákona č. 218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mladistvých

jsou často nepřesné, protože se zprávy týkají vždy mládeže mravně vadné i mládeže osiřelé, opuštěné.“⁹

Teprve až v druhé polovině 19. století došlo k zákonným úpravám péče o problémovou mládež. Prvním takovým aktem, který podpořil zřizování ústavů pro mravně narušenou mládež z veřejných prostředků byl říšský zákon z roku 1885. Tento zákon upravoval zakládání *polepšoven a donucovacích pracoven*. Hovoříme tedy o počátcích státní institucionální péče o mravně narušenou mládež. Polepšovny byly zpravidla určeny pro provinilce do 18. roku věku a donucovací pracovny pro jedince starší. Věková hranice trestní odpovědnosti se velmi často měnila v souvislosti s vývojem právních norem. Délka pobytu odsouzených jedinců v ústavech nebyla nikdy pevně stanovena, pobyt trval tak dlouho, dokud vlastní opatření nesplnilo svůj účel. Nejdéle však do 20. roku věku, v případě potřeby do dovršení 21. roku věku.¹⁰

Trestní odpovědnost se často měnila s proměnami právních norem. Po novelizaci trestního zákona z roku 1908 byli osoby věkem mladším 12 let vyloučeni z trestního stíhání, trestní odpovědnost stanovena dovršením 18. roku života, do dvaceti let nemohly být vyřčeny tresty výjimečné (doživotní vězení, trest smrti). Zákon zdůrazňoval potřebu reforem péče o mravně narušenou mládež, především nutnost potírat vlastní příčiny mravní narušenosti, budovat speciální ústavy a více zkoumat osobu pachatele, nežli samotný trestný čin.

*„Pokud bylo dítě v dosavadním prostředí vydáno mravní zkáze nebo zpustnutí, zařídil školní úřad jeho přijetí do nejbližšího státního dětského domova (asylu), což oznámil příslušnému poručnickému úřadu. Nařídil tedy vlastně ústavní výchovu.“*¹¹

Od poloviny 19. století byla vydána celá řada norem, vyhlášek, zákonů a výnosů ministerstva školství na ochranu dětí a mladistvých. Šlo o jakási preventivní opatření, z nichž můžeme také usuzovat na názor veřejnosti o příčinách sociální a mravní narušenosti dětí a mládeže.¹²

V historii ČR lze považovat za velmi významný zákon č. 102/1929 Sb. o nucených pracovních koloniích a zákon o trestním soudnictví nad mládeží č. 48/1931 Sb. Těmito zákony se zcela změnil náhled na vinu pachatele a začala se upřednostňovat

⁹ Z. Švancar, J. Buriánová, 1988, s. 14

¹⁰ Z. Švancar, J. Buriánová, 1988, s. 15

¹¹ Z. Švancar, J. Buriánová, 1988, s. 15

¹² M. Vocilka, 1999, s. 21

výchova před samotným potrestáním. Přejmenovalo se též označení polepšoven na výchovny, kam byla umisťována mládež pouze mravně narušená a provinilá s uloženou ochrannou výchovou.¹³

Celkově dochází k výraznému sepětí výchovných institucí a odborné veřejnosti zabývající se péčí o mravně narušenou mládež a mládež samotnou.

K velkému rozvoji speciálního školství dochází po druhé světové válce. Začínají být zřizovány dětské domovy a domovy mládeže. Zákon z roku 1949 svěřil veškerou péči o mládež do rukou státu a jeho výkonné správy. Dohled nad sociálně právní ochranou mládeže zajišťovalo Ministerstvo spravedlnosti, ale vzhledem ke stoupajícím trendům a kladení důrazu na otázky preventivně výchovných opatření převzalo dohled Ministerstvo školství a kultury (dnes MŠMT).

Dalo by se tedy konstatovat, že od poloviny 19. století se začala společnost zajímat o problémovou mládež. Právní normy k danému tématu se mnohokrát změnily a novelizovaly, což bylo zapříčiněno hlavně požadavky společnosti a posléze také právy dítěte. V zájmu demokratizace společnosti se upouští od represivních metod a prvků (absence mříží, volný pohyb atd.), které jsou, bohužel, u dětí s poruchami chování, které mají problémy s dodržováním hranic, občas kontraproduktivní.

4 Legislativa ústavní a ochranné výchovy, popř. předběžného opatření

Legislativa České republiky se otázkou ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a dalších věcech s tím souvisejících věnuje v níže uvedených zákonech, jejich následných novelizacích a souvisejících vyhláškách :

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a jeho novela

¹³ Z. Švancar, J. Burianová, 1988, s. 15

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č.109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízení a o preventivně výchovné péči ve školských zařízení ve znění pozdějších předpisů a další související zákony

Znění zákona č. 109/2002 Sb. ještě upravuje prováděcí **Vyhláška č. 438/2006 Sb.**, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Tyto zákony upravují a konkretizují:

- podrobnosti o organizaci, obsahu a rozsahu činnosti a podmínky výchovně vzdělávací činnosti a péče ve výchovných zařízeních
- práva a povinnosti vůči dětem a jejich rodičům
- podrobnosti k vypracování vnitřních řádů zařízení a zcela podrobně konkretizuje veškerá práva a povinnosti ředitele zařízení (prostřednictvím prováděcí vyhlášky zákon předkládá vzorový vnitřní řád, který je danou předlohou pro vytváření vnitřních řádů konkrétních ústavů a domovů)
 - vymezuje tzv. „plné zaopatření“, stanovuje výši a způsob úhrady za péči o dítě
 - zákon stanovuje kritéria a věkovou strukturu dětí s nařízenou ústavní a ochranou výchovou a zároveň důvody, pro které mohou být svěřené osoby do zařízení přijímány
 - zaobírá se počty dětí ve výchovných skupinách, počty výchovných skupin v zařízeních a diferencuje péči o děti a mladistvé, o dívky a chlapce
 - předkládá organizační postupy při přijímání, propouštění a přemísťování dětí a závazné stanovy při zajištění dětí na útěku
 - určuje kritéria pro zajištění prostorového a materiálního vybavení ústavů, včetně stravovacích služeb
 - upravuje způsob a podmínky vzdělávání, včetně způsobu plnění povinné školní docházky dětí umístěných v síti výchovných zařízení náhradní péče, stejně jako formy profesní a další přípravy
 - určuje územní obvody diagnostických ústavů v rámci jejich působnosti
 - upřesňuje veškerou agendu spojenou s výchovnými pracovníky
 - upravuje některá názvosloví (např. „dítě“ v případě dětí s ústavní nebo ochranou výchovou)

Mezi další zákony, které jsou spojeny s výkonem ústavní a ochranné výchovy, nebo se týkají dětí a mládeže, patří:

Zákon č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině (např. výchovná opatření)

Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád (např. předběžná opatření)

Zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů(zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č.134/2006Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

5 Rozdělení výchovných zařízení pro výkon ústavní, ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou: Diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Zařízeními pro preventivně výchovnou péči jsou *střediska výchovné péče*.¹⁴

Výše uvedený výčet zařízení je stanoven *zákonem č.109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné.... a jeho novely zákona č.383/2005 Sb.* Ve většině těchto zařízení se jedná o státní organizace, které poskytují komplexní péči dětem od 3 do 18 let. Ústavy zajišťují umístěným dětem plné přímé zaopatření (strava, ošacení, ubytování, potřeby pro další vzdělávání, náklady na zdravotní péči, kapesné,... a po rozhodnutí ředitelem mohou být hrazeny náklady na sportovní, kulturní, uměleckou činnost, potřeby pro volný čas, dopravu,...) v rámci náhradní výchovné péče v zájmu

¹⁴ *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 2*

jejich zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.¹⁵ Toto lze poskytnout i zletilým nezaopatřeným po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy. Jedinec se však musí řádně připravovat na budoucí povolání (soustavné studium v rámci profesní přípravy). Nejdéle však do 26 let jeho věku, na základě podmínek stanovených ve smlouvě, která se uzavírá s vedením výchovného zařízení.

V případě *střediska výchovné péče* platí, že tato zařízení poskytují své služby v rámci ambulantních, celodenních nebo internátních výchovně terapeutických programů v rámci smluv, které jsou uzavírány se zákonnými zástupci dětí. Tyto děti nemají nárok na plné přímé zaopatření. Ubytování a stravování je na bázi smlouvy mezi střediskem a zákonnými zástupci.

Střediska výchovné péče se věnují dětem s rizikem poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž nevznikl důvod k nařízení ústavní nebo uložení ochranné výchovy.

5.1 Středisko výchovné péče

Střediska výchovné péče poskytují všestrannou, preventivně výchovnou péči dětem a mladistvým s poruchami chování. Obecnou náplní střediska je snaha o diagnostiku a nápravu výchovných problémů nebo negativních projevů chování, které nastaly u dítěte přibližně od 6 do 18 let věku. Středisko pracuje nejen s jedincem, který se negativního chování dopouští, ale také s jeho nejbližším okolím (rodina a škola). Jedná se o dobrovolný typ odborné péče nabízený klientům. Vlastní spolupráce s klienty je časově omezena na dobu dvou měsíců, což je v případě potřeby možno prodloužit či po čase opakovat. Podmínkou pro přijetí klienta je jeho dobrovolné rozhodnutí ke spolupráci a souhlas jeho zákonných zástupců. Střediska výchovné péče mohou mít zřízena ambulantní, celodenní a internátní pracoviště.¹⁶

¹⁵ Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 2, odst. 8

¹⁶ Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 16, § 17

5.2 Diagnostický ústav

Diagnostické ústavy odpovídají, dle spádové příslušnosti, za rozmisťování dětí do jednotlivých zařízení.

Dítě je zpravidla zařazeno do diagnostického ústavu na dobu 8 týdnů, kde probíhá samotná diagnostika dítěte (z hlediska speciálně pedagogického, psychologického, sociálního a zdravotního). Poté musí zpracovat komplexní diagnostiku osobnosti, stanovit u dítěte individuální výchovné a vzdělávací priority. Na základě výsledků diagnostiky zpracuje diagnostický ústav návrh na přemístění dítěte do konkrétního zařízení či střediska a samotné přemístění zrealizuje.

Další funkcí diagnostického ústavu je metodická a monitorovací. Mají za úkol vést evidenci dětí, sledovat naplněnost a potřeby školských zařízení v jejich spádové oblasti. Ředitel diagnostického ústavu vydává stanoviska k vnitřním řádům jednotlivých zařízení a to hlavně v zájmu koordinace celé sítě školských zařízení.¹⁷

5.3 Dětský domov

Do dětských domovů jsou zařazovány děti, které mají nařízenou ústavní výchovu, ale zároveň nemají závažné poruchy chování. Jsou sem umisťovány děti zpravidla ve věku od 3 do 18 let. Mohou sem být umístěny i nezletilé matky s dětmi. Jedná se především o děti ze sociálně slabých rodin a tak domovy zastupují sociální a výchovné zázemí. Snahou dětských domovů je přizpůsobit řád a režim dne co nejvíce zvyklostem normální rodiny.¹⁸

¹⁷ *Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 5 - § 11*

¹⁸ *Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 12*

5.4 Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou jsou zařazovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Umístěné děti mohou mít nařízenou jak ústavní výchovu, tak uloženou ochranou výchovu a zároveň mají závažné poruchy chování, nebo z jiných důvodů vyžadují specifické pedagogické vedení a péči. Součástí každého takového školského zařízení je i příslušný typ školy (ZŠ, ZvŠ).¹⁹

5.5 Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou zařazovány děti od věku 15 let s nařízenou ústavní výchovou, popřípadě s uloženým předběžným opatřením se závažnými poruchami chování nebo od věku 12 let s uloženou ochrannou výchovou. Do výchovných ústavů se ve většině případů dostávají jedinci na základě závažných poruch chování, které velmi často již naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Výchovné ústavy zajišťují výchovnou, vzdělávací a sociální péči.

Ve výchovném ústavu mohou být minimálně 2 výchovné skupiny, maximálně však 6 výchovných skupin. Výchovná skupina se skládá z minimálně 6 a maximálně 8 dětí. Zařízení jsou diferencovaná dle pohlaví, v rámci sítě jsou vybudovány výchovné ústavy pro chlapce a pro dívky. Dále se ústavy vnitřně diferencují na výchovně-léčebný ústav, ústav pro děti s drogovou závislostí, výchovný ústav pro nezletilé matky s dětmi, výchovný ústav s ochrannou výchovou, výchovný ústav pro děti cizince atp.

Podle individuálních výchovných plánů, individuálních potřeb, každého dítěte poskytují výchovné ústavy dětem specifické výchovně vzdělávací programy. Klade se důraz především na profesní přípravu, na vytvoření pracovních návyků a sociální soběstačnost při přechodu do normálního života.

¹⁹ *Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 13*

Výchovné ústavy mají zpravidla zřízeno alespoň jednu ze základní, speciální či střední školy.²⁰

²⁰ Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 14, § 15

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část práce bude zaměřena na konkrétní výchovný ústav. Bude se zabývat seznámením se samotným zařízením, jeho vnitřní diferenciací a hlavně jeho novými trendy v ústavní a ochranné výchově v rámci koncepce a vnitřního řádu zařízení.

6 Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna

Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna (dále jen VÚ a SVP Klíčov) je speciální školské zařízení, přímo řízené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Koordinaci a metodické vedení zajišťuje Diagnostický ústav pro mládež Lublaňská, pod který VÚ a SVP Klíčov spadá. Hlavní činností zařízení je realizace výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče pro děti a mládež.

Hlavní účel a předmět činnosti je vymezen §14 a §17 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, §16, §44, §58, §119 a §185 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Výchovný ústav vykonává ústavní a ochrannou výchovu uloženou soudem a předběžná opatření nařízená soudem. Středisko výchovné péče zajišťuje preventivně výchovnou péči dětí a mládeže, u nichž je dominantní porucha chování, zneužívání návykových látek a projevy asociality.

6.1 Struktura výchovného zařízení

Součástí VÚ a SVP Klíčov jsou tato zařízení:

6.1.1 Výchovný ústav – je určen pro chlapce ve věku od 15-18 (19)let s nařízenou ústavní výchovou, popř. předběžným opatřením, či uloženou ochrannou výchovou, s možností prodloužení pobytu do 26 let na základě podmínek stanovených

ve smlouvě, podepsané ředitelem VÚ a SVP Klíčov. Výchovný ústav se dělí na 9 oddělení (z toho jsou tři detašovaná), z nichž každé je specifické s odlišnými výchovnými přístupy.

6.1.2 Středisko výchovné péče – je určeno pro děti a dospívající od 3 do 18 let (do 26 let v případě studia) a jejich rodiny (rodiče, další rodinní příslušníci) v obtížných životních situacích. Zajišťuje ambulantní, stacionární (celodenní) a internátní péči v rámci preventivně výchovné péče. Středisko výchovné péče se skládá z těchto oddělení:

Ambulantní oddělení Prosek	- ambulantní péče
Ambulantní oddělení Malvazinky	- ambulantní péče
Celodenní oddělení Prosek	- stacionární péče
Celodenní oddělení Malvazinky	- stacionární péče
Internátní oddělení Prosek	- internátní péče

6.1.3 Základní škola – zajišťuje vzdělávací činnost dětem s povinnou školní docházkou. Základní škola byla zřízena pro klienty realizující svůj pobyt v celodenním či internátním oddělení střediska výchovné péče.

6.1.4 Praktická škola – zajišťuje profesní přípravu chlapců umístěných převážně ve Výchovném ústavu Klíčov. Je zde zřízena praktická škola dvouletá se zaměřením na přípravu pokrmů. V rámci praktické školy též probíhá rekvalifikační kurz keramické práce a záuční obor (jednoletý) kuchařské práce.

Doplňkem výchovně vzdělávací struktury zařízení je pracovní výchovná skupina (dále jen PVS). Jedná se o cílené zařazení dětí Výchovného ústavu Klíčov v rámci dopoledního zaměstnání pod odborným vedením pracovního instruktora. Instruktor organizuje zaměstnání tak, aby byly splněny požadavky, které stanovují pravidla PVS. Do pracovní skupiny jsou zařazovány děti, které ukončili svou školní docházku nebo čekají na nové umístění. Mají zde možnost získat základní pracovní návyky, které mohou dále uplatnit v budoucím zaměstnání a životě.

6.1.5 Školní jídelna – v rámci provozu kuchyně vykonávají žáci praktické školy a rekvalifikačního kurzu kuchařské práce svou praxi pod vedením mistrů odborného výcviku. Dále zajišťuje celodenní stravování pro děti a zaměstnance VÚ a SVP Klíčov.

6.2 Stručná historie zařízení VÚ a SVP Klíčov ²¹

Výchovný ústav pro mládež vznikl roku 1984. Svou činnost zahájil dne 1. 9. 1984, ale nutno podotknout, že mu předcházela "Pracovní výchovná skupina" při Diagnostickém ústavu pro mládež Lublaňská na Praze 2.

Prvním ředitelem byl jmenován PhDr. Matouš Řezníček, který postupně výchovný ústav rozšířil o **Výchovně léčebné odd.** zaměřené na drogovou problematiku (1. 9. 1985) a o preventivně výchovnou část s názvem **Středisko pro mládež NVP**. Tím vznikla základní struktura tří oddělení tvořící celek, který spojoval jak péči lůžkovou, ambulantní, tak i poradenskou. Cílem jednotlivých pracovišť byla speciální preventivní činnost v rámci resocializace obtížně vychovatelné, problémové i delikventní mládeže a dětí. Tento komplex byl historickým předchůdcem dnešních středisek výchovné péče a do listopadu 1989 též jediným svého druhu.

Středisko pro mládež NVP (tehdejší oficiální název celého zařízení včetně VÚ) bylo ve školním roce 1986/87 rozšířeno o preventivně výchovné pracoviště při Učebním závodě SZP – **Zelený pruh**. Další speciálně preventivní oddělení bylo otevřeno v září 1988 při Učebním závodě ČKD Praha – **Černý Most**. Obě tato detašovaná oddělení měla ambulantní i lůžkovou část.

Dalším významným mezníkem ve vývoji tohoto školského zařízení byl vznik **Občanského sdružení SANANIM**, které se zabývalo problematikou závislostí na nealkoholových drogách. Společně se **SANIMEM** byla v roce 1991 otevřena Terapeutická komunita v **Němčicích**. Jednalo se o první zařízení tohoto typu v republice a jeho vznik byl reakcí na naprostou absenci dlouhodobé terapeutické léčby.

²¹ Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov - historie
Dostupné z <http://www.klicov.cz/index.php?c=historie>
[citováno 15. března 2010]

K 1. říjnu 1995, na základě vzájemné dohody a v souvislosti s právní subjektivitou, došlo k oddělení o.s. SANANIM od Střediska pro mládež a výchovného ústavu Klíčov.

V roce 1992 jsme museli předat restitučním majitelům samostatný objekt, ve kterém sídlil VÚM. Byli jsme nuceni sloučit 2 preventivně výchovná oddělení s pobyty v jedno s názvem **MOST**, u dalšího preventivně výchovného oddělení se zrušily krátkodobé pobyty dětí a VÚM se přestěhoval do základní budovy na Čakovické. V té době byl již ředitelem PhDr. Václav Vrba, který byl do funkce jmenován k 1. červenci 1990.

Právní subjektivitu zařízení získalo k 1. červenci 1995 a stalo se příspěvkovou organizací přímo řízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Oficiální název zařízení byl „**Středisko výchovné péče pro děti a mládež a Výchovný ústav pro mládež**“. Součástí zařízení v této době byly: Výchovný ústav pro mládež, Oddělení preventivně výchovné (KRUH), Oddělení krizové (MOST), Oddělení preventivně výchovné pro mladistvé ohrožené drogou (AT) a školní jídelna.

V roce 1997 se výchovné zařízení rozšířilo o oddělení s výchovně léčebným režimem pro mládež ohroženou drogovou závislostí (pracoviště **CESTA**), které zahájilo svoji činnost v samostatném objektu v Řevnicích. Od 1. července 2003 přešlo toto pracoviště pod Dětský diagnostický ústav, Dětský domov se školou a Středisko výchovné péče v Dobřichovicích.

Další, novou součástí se v říjnu 1998 stalo odloučené pracoviště **TRIGON** - preventivně výchovné oddělení s ambulantní složkou. V květnu 2004 se přestěhovalo do samostatného objektu v Praze 5, kde zahájilo také provoz denního stacionáře pro děti.

Na základě výsledků konkurzního řízení byl k 15. březnu 2003 jmenován ředitelem Mgr. Patrik Matoušů.

Změnou zřizovací listiny se v roce 2003 změnil oficiální název zařízení na **Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov** (VÚ a SVP Klíčov). Tímto se středisko výchovné péče stalo naopak součástí výchovného ústavu.

V listopadu 2004 byl zakoupen nový objekt v Kostelci n/Labem, kde poté nově vzniklo oddělení preventivně výchovné péče pro mladistvé ohrožené drogou **Alternativa**.

Od září 2004 se další novou součástí stala **Praktická škola**. Při zařízení též probíhají dva **rekvalifikační kurzy** se zaměřením na kuchařské práce, keramické práce. Tyto kurzy, společně s praktickou školou a pracovní výchovnou skupinou, patří k výchovně vzdělávací struktuře zařízení a jsou určeny pro chlapce, kteří jsou v zařízení umístěni na základě nařízené ústavní či uložené ochranné výchovy.

V září 2005 vznikla **Základní škola** pro děti se specifickými poruchami učení a chování. Hlavní činností školy je zajistit návaznost a pokračování v povinné školní přípravě klientům pobytových oddělení a denního stacionáře při středisku výchovné péče.

Během roku 2005 došlo k dalšímu rozšíření výchovného ústavu a to o **detašované pracoviště Křešín**, okr. Pelhřimov, které je specializováno na děti ohrožené především škodlivým užíváním návykových látek.

Od roku 2004 je VÚ a SVP Klíčov fakultním zařízením Pedagogické fakulty UK Praha, což se odráží v úzké spolupráci mezi oběma institucemi.

Na základě posledních legislativních změn, byl v roce 2006 znovu změněn oficiální název zařízení: „**Výchovný ústav Klíčov, Středisko výchovné péče, Základní škola, Praktická škola a školní jídelna**“.

Celé zařízení v průběhu jeho existence doprovázela celá řada změn (od vzniku nových oddělení, osamostatnění, či slučování oddělení, stěhování do nových prostor, vznik detašovaných pracovišť, změny ředitelů, navyšování kapacity dětí jak ve výchovném ústavu, tak ve střediscích výchovné péče atd.). V současné době má Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Klíčov ustálenou podobu:

- výchovný ústav – 6 oddělení v hlavní budově, 3 detašovaná pracoviště (Kostelec nad Labem, Křešín (okr. Pelhřimov), Praha - Vysočany)
- středisko výchovné péče – 2 ambulantní odd., 2 celodenní (stacionární) a 1 internátní oddělení – oddělení jsou umístěna na Praze 9 (hlavní budova) a na Praze 5
- základní škola – hlavní budova – Praha 9, Prosek
- praktická škola – praktická škola, záúční obor, rekvalifikační obor, pracovní výchovná skupina – hlavní budova – Praha 9, Prosek
- školní jídelna – hlavní budova – Praha 9, Prosek

7 Výchovní ústav a jeho diferenciace

Jak již bylo zmíněno Výchovní ústav Klíčov by měl být určen pro chlapce, nebo dívky ve věku od 15 do 18 (19)let s nařízenou ústavní výchovou, popř. předběžným opatřením, či uloženou ochrannou výchovou, s možností prodloužení pobytu do 26 let. Výchovní ústav se dělí na 9 oddělení, každé z oddělení je specifické s odlišnými výchovnými prvky a přístupy.

Výchovní ústav Klíčov je diferencován do sedmi pobytových a dvou celodenních, respektive jednoho celodenního a jednoho „kontaktního“ oddělení, s různými režimy, s odlišnými výchovnými přístupy a cíli. Šest oddělení je umístěno přímo v hlavní budově na Praze 9 a zbývající tři jsou detašovanými pracovišti.

Všechny děti umístěné v ústavu, nebo jinak spojené s Výchovným ústavem Klíčov, musí plnit mimo jiné ustanovení vnitřního řádu a tzv. „klíčovské patero“. Tato pravidla prostupují celým výchovným procesem a řádem VÚ Klíčov. Jedná se o těchto 5 základních pravidel:

- 1) pobyt bez drog a alkoholu
- 2) bezproblémová docházka do školy či práce
- 3) nepáchání trestné činnosti
- 4) vyloučení fyzické či verbální agresivity, zákaz držení jakýchkoliv zbraní
- 5) vypracování a plnění bodů osobního plánu

Zařízení se dělí na tyto oddělení :

- **Motivační oddělení**
- **Předvýstupní oddělení**
- **Oddělení s ochrannou výchovou**
- **Režimové oddělení** – detašované pracoviště v Kostelci nad Labem
- **Komunitní oddělení Křešín** – detašované pracoviště v Křešíně, okr. Pelhřimov
- **Tréninkové oddělení**
- **Kontaktní oddělení**
- **Denní stacionář**
- **Sociální byt** – detašované pracoviště v Praze Vysočanech

7.1 Motivační oddělení

Jedná se o klasické oddělení Výchovného ústavu Klíčov, jehož kapacita je 14 dětí. Nejvyšší prioritou motivačního oddělení je připravit děti na úspěšné dokončení studia a získání výučních nebo záučních listů. Další nezanedbatelnou stránkou práce na motivačním oddělení je rozvoj sociálních dovedností a jejich aplikace v praxi. Upevňování manuálních dovedností a příprava na profesní zapojení v běžné populaci. Velký důraz je kladen na samostatnou práci s volným časem a na získávání a nakládání s finančními prostředky.²²

Je určeno dětem, kterým je potřebné věnovat více péče a pozornosti při zvládání problémů, především pak v oblastech dodržování společenských a právních norem, slušného chování a vystupování na veřejnosti, bezproblémové a úspěšné školní docházce a profesní přípravě.

Pedagogická práce se zaměřuje především na režimové prvky, na všeobecný rozvoj osobnosti, kdy mezi základní pravidelné činnosti patří především pracovní aktivity, sportovní aktivity, kulturně zájmové činnosti, vzdělávací a sociální skupiny. V rámci své činnosti oddělení nabízí velké množství volnočasových aktivit (akvaristický kroužek, kroužek vaření, turistický kroužek, kroužek výtvarný,...).

Z motivačního oddělení mohou děti samostatně docházet do svých kmenových škol mimo rámec zařízení.

7.2 Předvýstupní oddělení

Další z klasických oddělení Výchovného ústavu Klíčov. Kapacita tohoto oddělení čítá 8 dětí. Předvýstupní oddělení je určeno pro děti v závěrečné fázi jejich ústavní péče. Činnost oddělení je primárně orientována na jedince, u nichž velmi pravděpodobně nebude v budoucnu fungovat podpora ze strany jejich rodiny. Ať již proto, že jejich vztahy s ní jsou z různých aktuálních důvodů hluboce narušené, nebo proto, že jejich rodina tuto funkci v dostatečné míře neplnila ani v minulosti. Lze tedy

²² Výroční zpráva VÚ a SVP Klíčov za školní rok 2007/2008, s. 21

předpokládat, že tyto děti budou brzy po odchodu z VÚ s největší pravděpodobností vystaveny veškerým požadavkům, jež s sebou nese samostatný život.

Cílem pedagogické práce na předvýstupním oddělení je maximální podpora osobnostně sociální připravenosti dítěte pro zvládnutí každodenních běžných společenských nároků i případných krizových situací po odchodu z VÚ. Děje se tak především prostřednictvím řízeného sociálního učení vedoucího ke zdokonalování v praktických životních dovednostech. Tento proces je nezbytně propojen s přímou pomocí poskytovanou dítěti při řešení veškerých aktuálních problémů (např. konflikty s rodinou, potíže s dokončením studia, trestná činnost, zneužívání OPL atd.) Zvláštní důraz je kladen na zohlednění individuálních specifík každého jedince.

Pobyt na oddělení by měl být završen vytvořením optimálních podmínek umožňujících dítěti přechod z ústavní péče do samostatného života. Může se jednat o úpravu rodinných vztahů (pokud je to možné), zajištění samostatného ubytování, nástup do práce nebo případné navázání kontaktu s dalšími institucemi, které dítěti budou i nadále poskytovat odbornou pomoc.²³

7.3 Oddělení s ochrannou výchovou

Oddělení pro výkon ochranné výchovy bylo zřízeno v roce 2007, jako reakce na novelu příslušné legislativy v oblasti výkonu ústavní a ochranné výchovy. Reagovalo se tak na poptávku týkající se umísťování dětí s uloženou ochrannou výchovou ze strany diagnostických ústavů a doporučení ze strany státní zástupkyně.

V současné době se však poptávka po tomto druhu oddělení opět zmírnila, ba dokonce zastavila (ve Výchovném ústavu Klíčov je v dnešní době pouze jedno dítě s uloženou ochrannou výchovou) a proto jsou na toto oddělení umísťováni i děti s nařízenou ústavní výchovou.

²³ Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov – předvýstupní oddělení
Dostupné z <http://www.klicov.cz/index.php?c=po>
[citováno 15. února 2010]

Svou koncepcí se nyní přibližuje motivačnímu oddělení. Na oddělení jsou přijímáni chlapci s uloženou ochrannou výchovou, ale jak už jsem zmínil i s nařízenou ústavní výchovou. Kapacita tohoto oddělení je 8 dětí. U dětí s uloženou ochranou výchovou je již předem omezena možná škála výhod, týkající se především jejich samostatného pohybu mimo zařízení. Dítě s uloženou ochrannou výchovou má nárok na samostatný pohyb mimo zařízení maximálně 12 hodin týdně. Do tohoto penza není započítána případná víkendová dovolenka. Tento fakt významnou měrou mění možnosti motivace u dětí s ochranou výchovou, pro které je varianta odměny v podobě samostatného pohybu variantou nejefektivnější, stimulem pro změnu chování nejvýznamnějším.

Cílem práce na oddělení je nabídnout dítěti vymezený prostor a systematickou péči, které by mu umožnily přijetí odpovědnosti za své chování, předejít vážným problémům (kriminalita, vznik závislosti na drogách, psychické poruchy), naučit se „alternativním“ a optimálním způsobům zvládání náročných životních situací a tím opustit dosavadní destruktivní vzorce chování. V neposlední řadě je to i snaha zastavit a minimalizovat již probíhající asocialitu dítěte.²⁴

Velmi významným prvkem tohoto oddělení jsou vedle klasických činností (pracovní aktivity, sportovní aktivity, kulturně zájmové činnosti, vzdělávací a sociální skupiny) společné výjezdy a víkendové akce, které saturují frustraci dětí z nemožnosti samostatně opouštět pomyslné zdi výchovného ústavu.

7.4 Režimové oddělení

Jedná se o první z detašovaných pracovišť Výchovného ústavu Klíčov. Je umístěné v samostatném objektu v Kostelci nad Labem. Kapacita činí 8 dětí. Dále je na tomto oddělení zřízen i tzv. záchyt se dvěma lůžky.

²⁴ Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov – ochranná výchova
Dostupné z <http://www.klicov.cz/index.php?c=ov>
[citováno 15. února 2010]

Oddělení se zvýšenou péčí je určeno pro děti, s nimiž je třeba více pracovat při zvládání jejich výchovných problémů, především pak v oblastech dodržování společenských a právních norem, slušného chování a vystupování na veřejnosti.

Cílem oddělení je pomoci dítěti uvědomit si svoje problémy, nahlédnout, že každý systém má svoje pravidla a naučit se za ně přijímat odpovědnost. Připravit děti na každodenní život, zamyslet se nad výběrem cesty ke snadnému splnutí se společností, zastavit narůstající problémové chování dětí.

Režimové oddělení je oddělením uzavřeným bez samostatného pohybu mimo oddělení, které vzniklo pro potřebu výchovného ústavu - někdy izolovat problémové děti od těch, které spolupracují. Děti, které docházejí do škol v místě VÚ – záuční obor a praktická škola, i žáci, kteří docházejí do škol mimo VÚ, jsou po celou dobu pobytu uvolněni z výuky a budou mít individuální vzdělávací plán. Režim dne je pevně daný, škála činností je velmi pestrá a intenzivně se zaměřuje především na motivaci dětí k nastartování osobnostních změn v přístupu k samotnému pobytu ve výchovném zařízení. Jde o standardní nabídku programů – sportovní, pracovní, kulturně zájmové, vzdělávací, sociální skupiny.

Maximální délka pobytu na režimovém oddělení je stanovena na 21 dnů.²⁵

7.5 Komunitní oddělení Křešín

Další z odloučených pracovišť Výchovného ústavu Klíčov vzniklo v roce 2005. Oddělení má kapacitu jedné výchovné skupiny tj. max. 8 dětí.

Jsou zde umístěny děti ohrožené především škodlivým užíváním návykových látek, ale pobyt je rovněž vhodný pro potřeby upevnění režimových prvků chování a pro rozvoj pracovních a sebeobslužných kompetencí dětí. Pedagogická práce na tomto oddělení se snaží zprostředkovat dětem tyto zkušenosti:

²⁵ Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov – Režimové oddělení Kostelec nad Labem
Dostupné z <http://www.klicov.cz/index.php?c=ro>
[citováno 15. února 2010]

1. přijetí hranic ve svém chování a přijetí odpovědnosti za to, že jsem se dostal do péče VÚ, oddělení Křešín, získání náhledu na to, proč se tak stalo
2. zkušenost abstinence (od návykových látek a jiných zlovyků)
3. zkušenost činnosti (umím nebo neumím pracovat, co dokážu?)
4. zkušenost spolupráce s ostatními (práce ve skupině, vztahy s druhými)
5. zkušenost úspěchu, přijetí a zážitků

Základní délka výchovného programu je 3 měsíce (plná délka je 6 měsíců) s ohledem na výsledky plnění programu dětmi. Program má režimový a řízený charakter po celý týden. Hlavním obsahem programu jsou pracovní a sebeobslužné činnosti. Chlapci umístění na oddělení si pod vedením vychovatelů sami vaří, starají se o teplo v domě, o své prádlo apod. Dalšími aktivitami jsou sport, skupinové činnosti, výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí. Samostatnou činností jsou košíkářské práce. Od jara do podzimu se využívá možnosti pracovat s dětmi brigádnicky v lese i pro místní podnikatele a zemědělce.²⁶

8 Nové trendy v ústavní výchově realizované na VÚ Klíčov

V poslední době je trendem, že se do výchovných ústavů dostávají děti s velmi různorodou problematikou. Může se jednat o děti ze sociálně slabých rodin, u kterých se neprojevila porucha chování, která by vedla ke společensky nežádoucím jevům; dále děti, které mají jiné menší problémy (zdravotní, záškoláctví aj.), ale zároveň i děti s rozsáhlou trestnou činností apod.. Většina z těchto dětí by se nemusela dostat do žádné institucionální péče, ale mohla by dál žít ve své rodině pouze s dohledem kompetentních osob. Tím by se docílilo i menšího počtu dětí umístěných v ústavech. Mohlo by se intenzivněji pracovat s dětmi, u kterých byla shledána potřeba takového umístění.

Dalším problémem je „post péče“ o děti, které dosáhly plnoletosti, bylo jim ukončeno výchovné opatření a dostanou se do krizové životní situace apod. Dlouhodobé

²⁶ Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov – Komunitní oddělení Křešín
Dostupné z <http://www.klicov.cz/index.php?c=kok>
[citováno 15. února 2010]

zkušenosti s výkonem ústavní výchovy, spojené s „post péčí“, s dobou dětmi strávenou v ústavu, vedlo vedení Výchovného ústavu Klíčov k vybudování nových oddělení (s výrazně odlišnými přístupy k výkonu ústavní péče) v ústavní výchově. Vznikla nová oddělení, která by se měla zaměřit právě na práci s dětmi v jejich prostředí (prostředí rodiny), diferenciaci dětí (rozlišení dětí s drobnými prohřešky od dětí s dlouholetou zkušeností s institucionální péčí a s jevy společensky nežádoucími), dále na následnou péči o klienty zletilé (zdárné překonání krize a návrat do normálního života).

8.1 Tréninkové oddělení

Tréninkové oddělení s touto koncepcí vzniklo v září roku 2009. Jeho vznik byl iniciován absencí návazných služeb po ukončení ústavní péče.

Tréninkové oddělení je specializováno na dobrovolné pobyty dětí ve VÚ, které umožňuje zákon č. 109/2002 Sb, § 2, odst. 7. Jeho záměrem je poskytnout zázemí a oporu chlapcům, kteří dovršili osmnáctého roku života a jejich rodina není schopna jim toto poskytnout. Podmínkou umístění je denní forma studia. Tyto děti zůstávají v plném přímém zaopatření Výchovného ústavu Klíčov.

Cílem dobrovolného pobytu je dovést klienta k sociální soběstačnosti a nezávislosti, vytvořit mu podmínky k dokončení studia, nalezení vlastního ubytování a zaměstnání.

Další službou tréninkového oddělení je možnost ubytování dětí na základě smlouvy o schváleném pobytu mimo zařízení (zákon č. 109/2009 Sb. § 23). Jedná se o děti, které ještě nejsou plnoleté, avšak svým chováním a vystupováním prezentují, že již nemusí být umístěny v klasické institucionální péči, ale nemají možnost pobývat u svých zákonných zástupců z jakýchkoliv příčin.

Chlapci na dobrovolném pobytu, nebo na schváleném pobytu mimo zařízení jsou hodnoceni oddělením denního stacionáře.

Tréninkové oddělení také poskytuje krátkodobý azyl bývalým klientům Výchovného ústavu Klíčov, kterým sice již skončila nařízená ústavní výchova, ale ocitnou se náhle v bezprizorní životní situaci, kterou nejsou schopni sami vyřešit. Tréninkové oddělení jim zejména nabízí dočasné ubytování a stravování, přičemž si klient pobyt financuje. Pakliže to není v jeho aktuálních možnostech, je mu umožněno si pobyt odpracovat přímo ve VÚ.

Jedná se o krátkodobý „krizový“ pobyt, nejčastěji na čtrnáct dní, popřípadě je možné jej prodloužit o dalších čtrnáct dní.

S klienty tohoto oddělení je na začátku sepsána smlouva a to buď „Smlouva o dobrovolném pobytu“²⁷, nebo „Smlouva o zařazení dítěte do programu Tréninkového oddělení Klíčov“.²⁸

Tréninkové oddělení se stylizuje spíše do oddělení rodinného typu. Je zde minimální hodnocení a pro chlapce platí pouze základní pravidla tzv. Klíčovské patero. Vychovatelé na tomto oddělení jsou pro klienty pouhými tzv. průvodci.

Nástin pravidel pobytu na tréninkovém oddělení

Oddělení je určeno pro klienty na *dobrovolném pobytu* (řádně sepsaná smlouva), pro klienty na tzv. *krizovém pobytu* (řádně sepsaná smlouva), nebo děti na *schváleném pobytu mimo VÚ* (dle smlouvy s celodenním oddělením).

Klienti jsou povinni respektovat pokyny pracovníků VÚ a řádně dodržovat individuální smlouvy.

Oddělení je uzavřeno v době *od 22. do 6. hodiny*. Výjimky jsou možné pouze po předešlé dohodě s vychovateli (pozdější návrat z práce apod.).

Pakliže klient nemá v úmyslu přenocovat na oddělení, je jeho povinností tuto skutečnost předem zkonzultovat a nahlásit se službu konajícím pracovníkům (*pouze pro plnoleté klienty*). Tzn. vycházky je možné vybírat v čase od 6 hod do 22.00.

²⁷ Příloha č. 1 – smlouva o dobrovolném pobytu

²⁸ Příloha č. 2 – smlouva o zařazení dítěte do programu Tréninkového oddělení Klíčov

Na oddělení je zákaz konzumace alkoholických nápojů, či jiných návykových látek. Rovněž je zakázáno na VÚ alkoholické nápoje a další omamné látky přinášet.

Stav opilosti, stejně jako stav po požití drog, trestná činnost, fyzická či verbální agrese může být důvodem pro ukončení pobytu. Vychovatelé mají právo provádět kontrolní odběry na přítomnost omamných látek.

Na oddělení je *zákaz kouření*. Kouřit se smí pouze ve vyhrazených prostorách.

Na oddělení je povinnost dodržovat pořádek

Klienti musí dodržovat noční klid (22.00 – 6.00) Přesný čas večerky není stanoven.

V případě menších prohřešků proti pravidlům se bude postupovat individuálně.

V případě ukončení pobytu jakoukoliv stranou, je možné *zažádat o opakovaný pobyt*. Časový odstup mezi pobyty se posuzuje individuálně, dle potřeb klienta a VÚ, minimálně však *15 dní*.

Tato pravidla pobytu jsou nedílnou součástí individuální smlouvy.

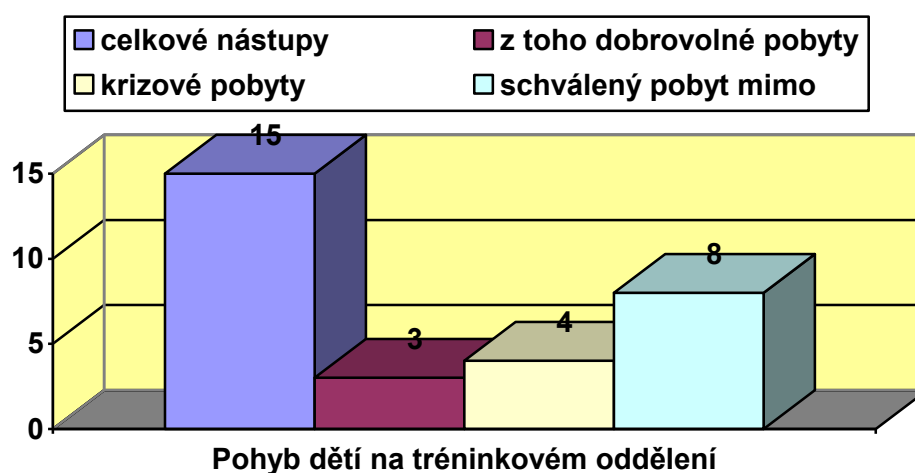
8.1.1 Statistika tréninkového oddělení

Ve sledovaném období (září – prosinec 2009) prošlo tréninkovým oddělením celkem 15 dětí. Jednalo se převážně o děti, které svým vystupováním a chováním splňovaly vnitřní řády jednotlivých oddělení a již nemusí být umístěny v ústavní péči, ale neměly možnost jít na schválený pobyt mimo zařízení (neadekvátní rodinná situace, narušené vztahy v rodině apod.). Tyto děti tak byly zařazeny na tréninkové oddělení na bázi smlouvy o pobytu na tréninkovém oddělení (adaptace schváleného pobytu mimo zařízení). Těchto dětí bylo celkem 8, ale u 4 z nich došlo k porušení smlouvy a byli přerazeni zpět na běžné oddělení VÚ.

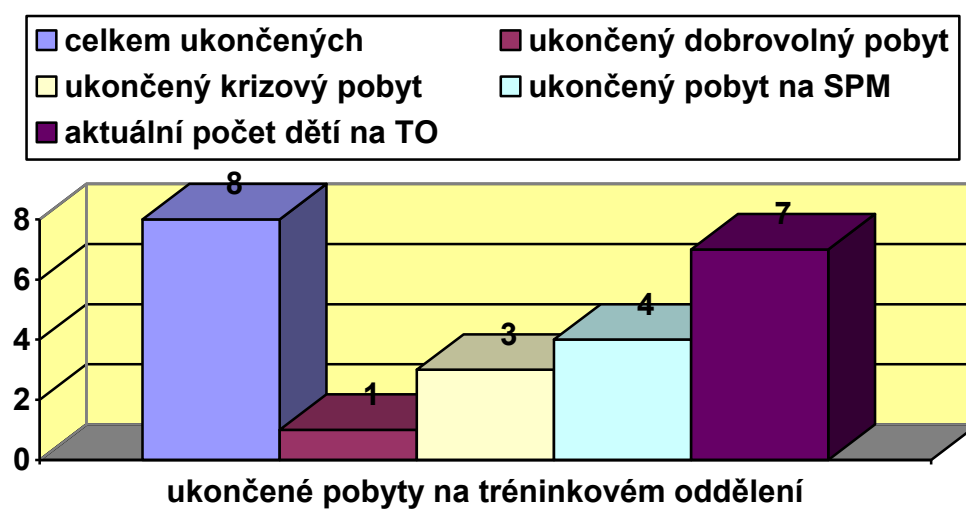
Na „krizovém“ (krátkodobém) pobytu byli v tomto období celkem 4 klienti, přičemž 1 klient nyní pokračuje.

Zbylí 3 klienti byli ubytováni na tréninkovém oddělení na bázi dobrovolného pobytu, ale u jednoho byl pobyt ukončen. Zbylí dva pokračují hlavně z důvodu pokračování v profesní přípravě.

Graf 1: Vyčíslení celkových nástupů na tréninkovém oddělení a specifikace jejich pobytu za sledované období

Graf 2: Aktuální naplněnost tréninkového oddělení a výčet ukončených specifických pobytů

8.2 Denní stacionář

Denní stacionář je určen pro děti, které úspěšně zvládají pobyt na VÚ, mají trvalé bydliště v Praze a intenzivní pobytová výchovná péče u nich není nutná. Dále je také určen pro zletilé, kteří splňují požadavky pro umístění na sociálním bytě a nebo se rozhodli pro dobrovolný pobyt, při kterém jsou umístěni na tréninkovém oddělení. Veškeré pobyty na tomto oddělení jsou vázány „Smlouvou o dobrovolném pobytu“ nebo „Smlouvou o schváleném pobytu mimo zařízení“.²⁹

Toto oddělení vzniklo začátkem roku 2007 a jeho vznik byl iniciován, podobně jako tréninkové oddělení, absencí návazných služeb po ukončení ústavní péče a potřebou diferencovat děti, které mohou obstojně fungovat v prostředí rodiny a nevyžadují tak přímou ústavní péči.

Denní stacionář je obousměrně prostupný z VÚ, což znamená že vytipované dítě, po souhlasu rodiny a kurátora, přechází na SPM (schválený pobyt mimo VÚ v místě trvalého bydliště), ale v případě opakovaného selhávání (na denním stacionáři, či doma) se vrací zpět na internátní pobyt do VÚ.

Schválený pobyt mimo ústav je realizován na základě řádu VÚ a zákona č.109/2002Sb. Smyslem schváleného pobytu mimo ústav je umožnit dítěti návrat a začlenění se do běžného života ve společnosti. Hlavní důraz v této poslední fázi výchovy je kladen na samostatnost a odpovědnost. Dítě je seznámeno s kontrolní činností VÚ a OSPOD

Nejdůležitějším cílem denního stacionáře je integrace dítěte zpět do rodiny, protože během internátního pobytu ve VÚ může docházet k oslabení vzájemných vazeb a odvyknutí každodennímu kontaktu. Dalším pozitivem je snížení dohledu ze strany pedagogů VÚ, které by mělo vést k větší samostatnosti a odpovědnosti dítěte. Velmi důležitým článkem je úzká spolupráce s rodinami dětí, která má za cíl minimalizaci selhání takto propouštěných dětí. K tomuto druhu práce je realizována i tzv. rodičovská skupina.

²⁹ Příloha č. 3 – Smlouva o schváleném pobytu mimo zařízení

Dalšími cíli denního stacionáře je osamostatnění dítěte, postavení se na vlastní nohy a dokázání najít svou cestu. Pomocí ze strany oddělení je sociální trénink (návuk vhodného chování při určitých situacích, dokázat vyplnit různé formuláře, seznámení s institucemi). Dále navazování kontaktu s rodinou (zlepšení vztahu mezi rodiči a dítětem), pomoc rodičům v tíživé situaci. Na druhou stranu i pomoc osamostatnit se od rodiny (pokud jsou vazby tak narušeny, že rodič ani dítě nechce znovu vztah obnovit). Prohloubení sebevědomí dítěte a rozvoj zdravého sebevědomí a sebehodnocení, zvyšování zodpovědnosti za vlastní jednání, zvládání zátěžových situací, osvojování vhodných vzorců chování a spolupráce, podpora ve škole (doučování apod.)

Děti považují vychovatele většinou za někoho, kdo je hodnotí, trestá a vymýšlí jim programy. Vychovatelé na DS by měli být spíše „průvodci“, kteří navrhnou dítěti různé varianty a je na jeho rozhodnutí co si samo vybere. Důležité je i podporovat je v tom, co je baví a co mají rády.

Hodnocení dětí na denním stacionář:

Systém odměn a trestů vede k účelovému chování, což brání rozvoji svědomí. Proto jsou na denním stacionáři tzv. výtky, které mají jiný charakter. Pokud dítě něco poruší, proběhne individuální konzultace nebo hromadná (na komunitě), kde dítě samo řekne za co výtku dostalo, zda si toho je vědomo a jak bude postupovat dál.

Výtky se ukládají za porušení patra (nedodržení vnitřního řádu VÚ a denního stacionáře, nevhodné chování, absence ve škole, nedostavení se na denní stacionář bez omluvy, verbální i neverbální agrese, trestná činnost, podvodné chování), dále pozitivní testy na návykové látky, útky.

Maximálně se mohou udělit 3 výtky. Pokud dítě výtku dostane, má na výběr z několika možností. Buď vymyslí program pro sebe nebo pro ostatní (vedoucí musí souhlasit) a po uskutečnění se mu výtky vymaže (cílem je aktivní plánování, vymýšlení nějakého programu i pro ostatní), nebo jeden měsíc bude docházet na programy, které mu určí vychovatel. Po 1 měsíci se výtky vymaže. Pokud v této době opět něco poruší, lhůta se ruší a uděluje se mu další výtky.

Dítě si musí říct, co chce – vychovatel mu po udělení výtky tyto možnosti připomene a ono se samo rozhodne.

Na týmu vychovatelů záleží (po udělení výtek), jak s dítětem budou dále postupovat. Je zde i možnost alternativních opatření před umístěním na režimové oddělení (např. zátěžový výlet a další zátěžové akce), kdy se dítěti po úspěšném absolvování smaže 1 výtka. Tím pro něj vzniká možnost smazat i ostatní výtky a zůstat na DS.

Pochvalu je možné získat za účast na filmovém klubu (nutná pomoc před a po filmu), v některých případech je možno získat pochvalu za celodenní akci, dále za „výbornou“ známku z předmětu, ve kterém doposud převládaly spíše nedostatečné známky (snaha o zlepšení se ve škole), za přidělenou práci na zahradě nebo v ateliéru, za 3 individuální konzultace u pedagogických pracovníků denního stacionáře v rámci jednoho měsíce nebo za konkrétní věci, situace apod., které jsou vyhodnoceny jako něco, za co by pochvala stála.

Pokud má dítě 3 výtky, tak zde platí pravidlo, že do 3 týdnů vymaže 2 výtky. Pokud se tak nestane, vyhodnotí se tato situace jako porušení pravidel DS a dotyčný dostane další výtku.

Při přeřazení na režimové oddělení (s plným počtem bodů - 2100) se dotyčnému, po jeho absolvování, strhnou 2 výtky. Není zde ale možnost, že by si tuto variantu dítě vybralo dobrovolně, aniž by mělo 3 nebo 4 výtky.

V pravomoci vedoucího vychovatele je i možnost přeřadit dítě na jiné oddělení dle konkrétní individuální dohody (pokud je nutné, aby dítě chodilo do školy kvůli absencím apod.) – s každým dítětem se poté sepíše smlouva, kterou bude respektovat dané oddělení.

8.3 Sociální byt

Jedná se o další formu následné péče klientům, kteří po ukončení klasického pobytu v zařízení mají potřebu individuálního přístupu a částečné kontroly a nemají možnost jiného ubytování nebo návratu do své rodiny. V současné době je těchto

klientů s podobnou potřebou velká řada, ale možnosti „chráněného bydlení“ jsou omezeny.

Sociální byt je součástí výchovného ústavu, která se nachází v lokalitě Prahy 9. Zařízení získalo tyto prostory za pomoci a podpory Úřadu městské části Prahy 9.

Klienti, kteří mohou být zařazeni do sociálního bytu, musí dosáhnout věku 18 let, musí pokračovat ve své profesní přípravě či v zaměstnaneckém poměru. Pobyt je realizován na základě smlouvy o dobrovolném pobytu, ve které jsou též uvedena pravidla pobytu (zákonná možnost – zákon č. 109/2002 Sb.).

Klienti umístění v sociálním bytě nadále podléhají hodnocení v rámci výchovného ústavu, konkrétně oddělení denního stacionáře.

Mohou zde být ubytováni nejvýše dva chlapci, kteří si samostatně zajišťují všechny náležitosti spojené se sebeobsluhou. Tito chlapci mají stále nárok na plné přímé zaopatření, ale zároveň svůj pobyt hradí v rámci měsíčního nájmu ve výši 400 Kč. Tyto finanční prostředky jim jsou pravidelně ukládány na osobní účty a po ukončení pobytu jim jsou vypláceny. Nájem slouží jako forma spoření.

Mezi pravidla pobytu na sociálním bytě patří každý týden docházet na komunitu, účastnit se společných hodnotících komunit celého zařízení (1x za 3 měsíce), podrobit se testům na OPL, pravidelně informovat o školních výsledcích, kdykoliv zpřístupnit byt všem zaměstnancům VÚ a zaměstnancům ÚMČ Praha 9, ihned nahlásit krádež na bytě nebo jakoukoliv poruchu.

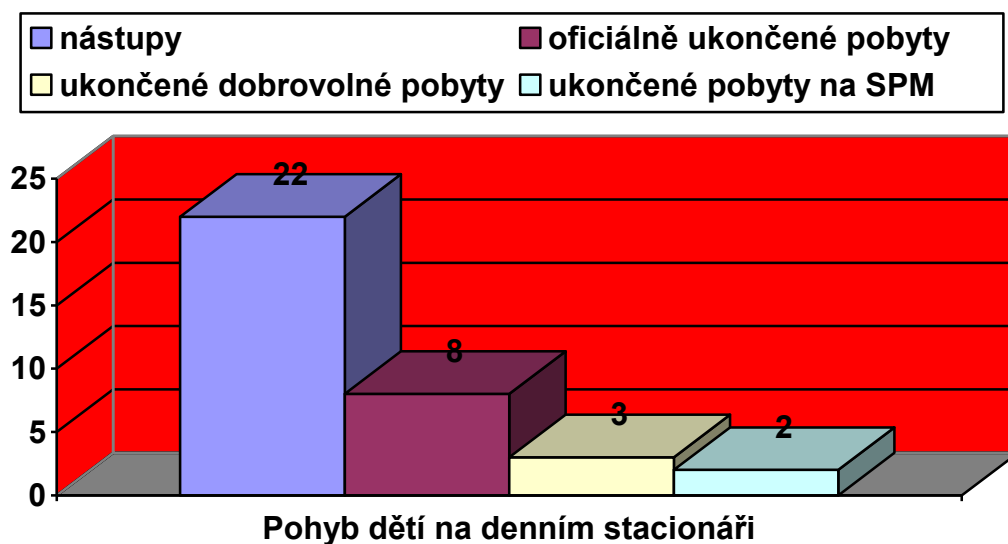
V rámci hodnocení platí stejná pravidla jako u dětí na schváleném pobytu mimo zařízení; řídí se pravidly denního stacionáře.

8.3.1 Statistika denního stacionáře a sociálního bytu

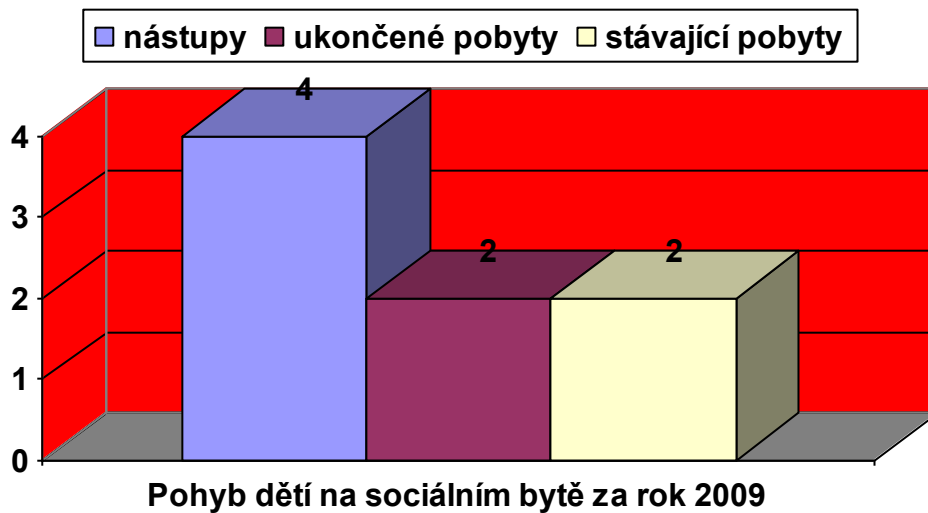
V průběhu kalendářního roku 2009 prošlo oddělením denního stacionáře celkem 22 dětí. V péči pokračuje 9 dětí, oficiálně ukončilo pobyt 8 dětí (zletilost). Za porušení smlouvy o dobrovolném pobytu byly ukončeny 3 pobyty. Přeraženo na jiné (pobytové) oddělení, z důvodů hrubého porušení smlouvy o schváleném pobytu mimo zařízení (SPM), byly 2 děti.

Na sociálním bytě jsou nyní umístěni 2 chlapci na dobrovolném pobytu a u dvou chlapců bylo přistoupeno ke zrušení dobrovolného pobytu (museli opustit sociální byt).

Graf 3: Pohyb dětí na oddělení denního stacionáře

Graf 4: Pohyb dětí na sociálním bytě za kalendářní rok 2009

8.4 Kontaktní oddělení

Kontaktní oddělení je koncipováno jako nízkoprahové oddělení, které má za cíl spolupracovat s dětmi s nařízenou ústavní výchovou na útěku, dekriminalizovat jejich aktuální situaci vyplývající z útěku z výchovného ústavu, pomoci stabilizovat jejich životní situaci v otázce základních životních potřeb nutných pro důstojný vývoj dítěte, motivovat k pravidelné školní docházce či k výkonu pracovní činnosti a tento progres udržet.

Kontaktní oddělení vzniklo 1. května 2009 na základě specifických potřeb dětí VÚ Klíčov. Je určeno pro děti, které mají nařízenou ústavní výchovu, ale vzhledem k obtížnosti adaptovat se na prostředí VÚ, jim je umožněno studovat, či docházet do zaměstnání z místa bydliště.

Koncepce KO vychází z Úmluvy o právech dítěte, kdy zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

Děti jsou přijímány z řad našeho výchovného ústavu, ale začala spolupráce i s ostatními výchovnými ústavy, které mají taktéž problémy s dětmi na dlouhodobém útěku a tato práce s nimi, by mohla vést k navázání kontaktu a částečnému ovlivňování jejich vývoje a chování. Vzhledem ke skutečnosti, že spolupracujeme s jinými výchovnými ústavy, jsou v našem zařízení vedeny 2 dívky umístěné právě na kontaktním oddělení.

Děti jsou zařazovány do kontaktního oddělení na základě „Smlouvy o zařazení dítěte do programu kontaktního oddělení Klíčov“.³⁰ Smlouva je sepsána za přítomnosti dítěte a osoby zodpovědné za výchovu. Pracovníky OSPOD (kurátory) pouze informujeme o této skutečnosti, ale nevyžadujeme souhlas. Při současném právním stavu (zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č.109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péči) kurátoři ani nemohou tento souhlas vydat. Jak bylo zmíněno výše, my se v tomto případě řídíme

³⁰ Příloha č. 4 - Smlouva o zařazení dítěte do programu kontaktního oddělení Klíčov

„Úmluvou o právech dítěte“, která je nadřazena nad těmito zákony a podle níž postupujeme.

Povinnosti dětí umístěných na kontaktním oddělení jsou dodržování pravidel a vnitřního řádu Výchovného ústavu Klíčov a kontaktního oddělení (zejména pak dodržování tzv. patera (docházet bez absence do školy, či zaměstnání, vyvarovat se verbální i neverbální agresivity, trestné činnosti, absence drog a jiných návykových látek), pravidelný kontakt s pracovníky kontaktního oddělení prostřednictvím bezplatné linky VÚ Klíčov 3x týdně. Osobními konzultacemi ve VÚ 1x týdně. Návštěvy v rodinách dětí uskutečňují pracovníci kontaktního oddělení 1x za 14 dní - práce s rodinným systémem. Mezi další povinnosti patří podrobovat se testování na přítomnost OPL 1x za 14 dní a aktivně spolupracovat s navazujícími institucemi dle dohody (OSPOD-kurátoři, PMS-probační úředníci, PČR atd.).

Systém hodnocení dětí umístěných na kontaktním oddělení:

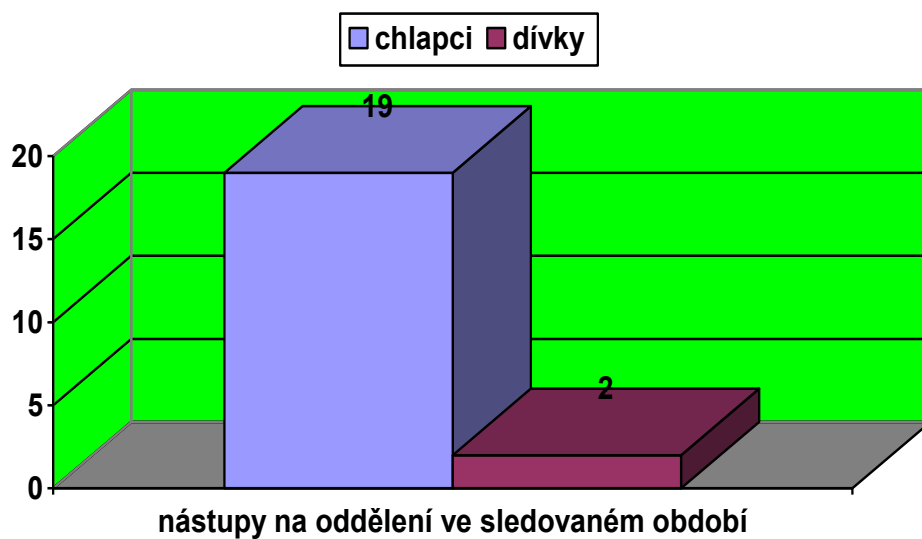
V případě lehčího porušení smlouvy se přistupuje k napomenutí a následné nápravě konkrétního problému.

Při závažném porušení je smlouva okamžitě zrušena a dítě z programu vyřazeno.

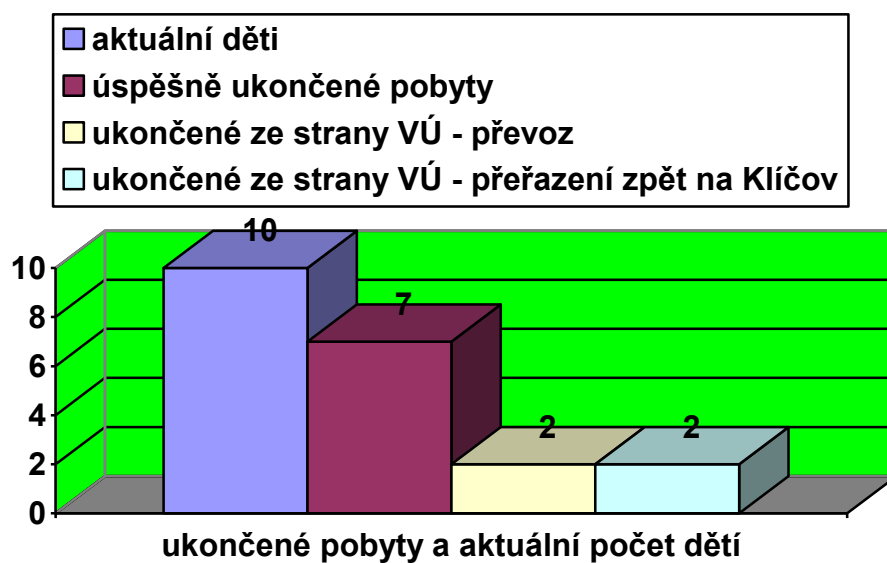
8.4.1 Statistika kontaktního oddělení

Ke konci kalendářního roku bylo na oddělení umístěno 10 klientů. Z toho 8 chlapců a 2 dívky, ve věku 15-18 let. Od vzniku Kontaktního oddělení (tj. 1. května 2009) bylo přijato celkem 21 dětí, z toho bylo 19 chlapců a 2 dívky. Pobyt dosud úspěšně zakončilo 7 dětí; 2 děti byly převezeny do jiného VÚ a 2 děti byly přerazeny zpět do VÚ Klíčov (Režimové oddělení).

Graf 5: Výčet nástupů na kontaktní oddělení z hlediska pohlaví

Graf 6: Aktuální naplněnost kontaktního oddělení a výčet ukončených pobytů

9 Dotazníkové šetření

Tato metoda měla prokázat potřebu nových trendů v rámci sítě výkonu ústavní a ochranné výchovy, jako důležitého prvku edukace, který může významným způsobem ovlivnit výchovně vzdělávací proces umístovaných dětí, v tomto případě chlapců a děvčat ve věku 15-19 let, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova.

9.1 Cíle dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno hlavně na zmapování dotazované klientely, ověření poznatků a získání objektivních informací o skutečnostech, které jsou uvedené v textu práce.

Dále se snažila o posouzení vlivu těchto nových výchovných přístupů na životy jedinců, kteří výchovným zařízením prošli na základě soudem nařízené ústavní nebo uložené ochranné výchovy, v kontextu s mezníky sociálně právní ochrany dětí a mládeže, s důrazem na důležitost a nezastupitelnost vlastní práce s rodinu. Vymezit tak hledisko existence spojitosti mezi realizací pobytů v rámci nabídky a činnosti výchovných ústavů a mezi samotnou motivací umístěných dětí k rychlejší adaptaci. Mezi hlavní a stěžejní motivační prvky patří zejména zkrácení vlastních pobytů dětí ve výchovných zařízeních a jejich kontrolovaný, odborně vedený a mapovaný návrat do svých rodin.

V další části se dotazník zaměřil na sílu motivace plnoletých jedinců k setrvání ve výchovných ústavech, potažmo na reálnou úspěšnost takových pobytů. U těchto dětí se často objevují faktické postoje vlastních rodin, kdy vyvstávají na povrch dosud neznámá fakta, která leckdy mohou negativně ovlivnit průběh samotného pobytu dítěte v zařízení a jeho snahy o změny svých dosavadních postojů a tím i chování. Jedná se především o nepřipravenost rodin a jejich členů, v závažnějším případě o celkový nezájem rodičů o dítě.

9.2 Charakteristika dotazované klientely

Pro tento dotazník byly vybrány děti, které jsou nebo byly umístěny ve Výchovném ústavu Klíčov na základě nařízené ústavní nebo uložené ochranné výchovy. Jednalo se o skupinu 16 dětí (2 dívky a 14 chlapců), ve věkovém složení 16 až 20 let.

Ve sledované skupině jsou zastoupena pouze oddělení, kterých se nové trendy ve výchově týkají, tj. tréninkové oddělení, kontaktní oddělení a oddělení denního stacionáře, pod který spadá i sociální byt.

V rámci doplňujících šetření byl osloven ředitel tohoto výchovného zařízení.

9.3 Metody šetření

Základní metodou šetření byl dotazník, který byl určen pro děti a klienty výchovného ústavu. Dále pak se jednalo o řízený rozhovor s ředitelem tohoto zařízení. Zpracovaný dotazník byl předán jednotlivým respondentům, kdy nebyl předem pevně stanovený časový limit na zodpovězení otázek. Řízený rozhovor byl realizován v rámci výkonu mé profese ve VÚ Klíčov.

9.4 Formulace otázek

1) V kolika letech jsi byl umístěn do péče ústavů?

- a) 13 – 15 let b) 15 – 17 let c) 17- 18 let

2) Kolika ústavů jsi prošel?

- a) Klíčov je první b) dvěma c) třemi d) více

3) Na Klíčov jsi přišel v kolika letech?

- a) 15 – 16 let b) 16 – 17 let c) 17 – 18 let

4) Jaký druh výchovného opatření ti byl uložen?

- a) předběžné opatření b) ústavní výchova c) ochranná výchova

5) Hlavní důvod tvého umístění do výchovného ústavu?

- a) záškoláctví, útěky b) trestná činnost c) drogy d) nevím proč

6) Na kterém oddělení jsi nyní umístěn?

- a) kontaktní odd. b) tréninkové odd. c) denní stacionář d) jiné odd.

7) Kolika odděleními na Klíčově si prošel?

- a) jedním (rovnou kontakt, trénink, CO) b) 2 c) 3 d) více

8) Jakou máš sepsanou smlouvu o pobytu mimo VÚ nebo ve VÚ?

- a) schválený pobyt mimo VÚ b) dobrovolný pobyt
c) smlouva o kontaktním odd. d) smlouva o tréninkovém odd.

9) Porušil jsi někdy sepsanou smlouvu o tvém zařazení? Pokud ano, jaké ti bylo nabídnuto řešení?

- a) nikdy jsem ji neporušil b) byl sepsán dodatek, ale pokračoval jsem v mém programu
c) umístění ve VÚ na zkušební bodu d) trvalé umístění ve VÚ
e) jiné řešení

10) Jaké vidíš výhody těchto programů? Vypiš krátce své poznatky.

11) Kdo tě inicioval a podporoval k pobytu na těchto odděleních?

- a) vychovatelé VÚ Klíčov b) vychovatelé jiných VÚ c) kurátoři
d) někdo jiný

12) Jsi schopen fungovat lépe v ústavu nebo v rodině?

- a) určitě v rodině b) určitě v ústavu c) v obou případech stejně
d) nefunguji nikde

13) Spolupracuje někdo s tvou rodinou? Kdo?

- a) ano, pracovníci VÚ b) ne, nikdo c) nevím o tom d) ano, kurátor

14) Pokud někdo s tvou rodinou spolupracoval, tak jakou formou?

- a) návštěvy v rodině b) sezení s rodiči na VÚ c) telefonní kontakt
d) poradenská činnost mě a mé rodině

15) Zůstal bys dobrovolně v ústavu po ukončení tvého vých. opatření?

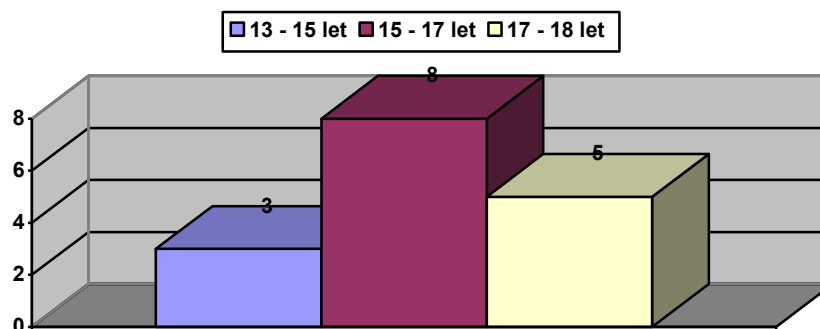
- a) nikdy b) určitě ano c) nevím
d) ještě jsem o tom neuvažoval

16) Pokud bys zůstal, tak proč?

- a) nemám kam jít b) nechci měnit školu c) nerozumím si s rodiči
d) nevím

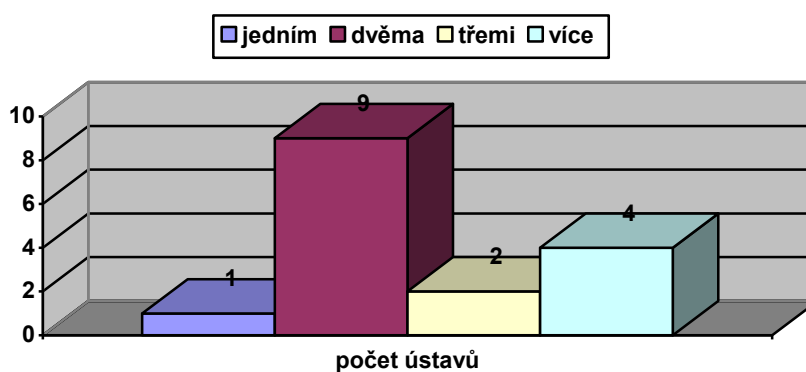
10 Grafické znázornění dotazníkových odpovědí

Graf 7: V kolika letech jsi byl umístěn do péče ústavů ?

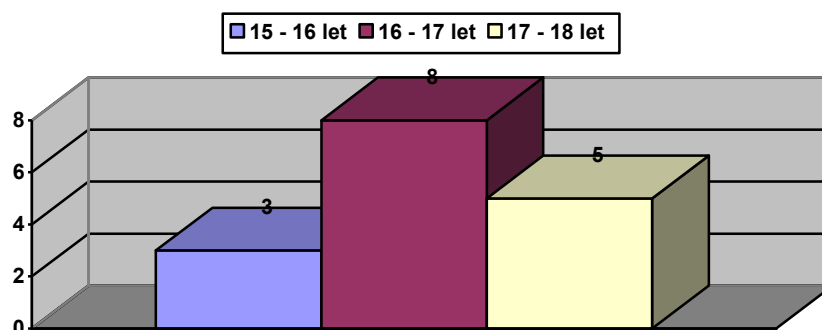
Z celkových 16 dotazovaných bylo umístěno pět dětí do péče ústavů mezi 17. a 18. rokem života. V osmi případech došlo k umístění mezi 15. a 17. rokem a tři z dotazovaných byli umístěni dokonce před 15. rokem života.

Graf 8: Kolika ústavy jsi prošel?

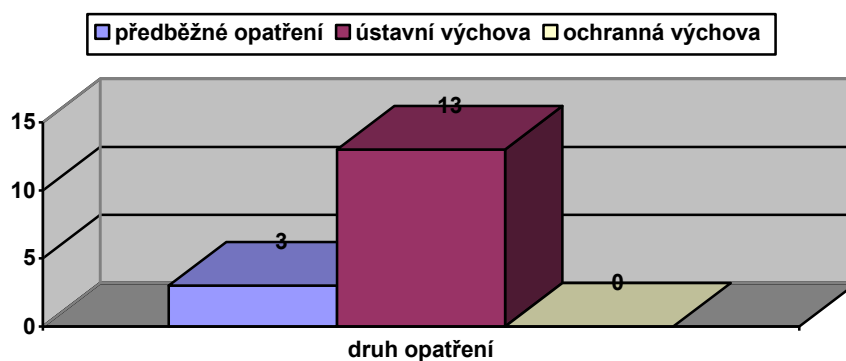
Ne zřídka se stává, že děti, umístěné do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, zůstanou v jednom zařízení po celou dobu trvání těchto opatření. V deseti případech se jedná o první umístění ve výchovném zařízení (nepočítáme-li pobyt v diagnostickém ústavu), dva z dotazovaných prošli již třemi ústavami a čtyři děti prošly více než třemi zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Graf 9: Na Klíčov jsi přišel v kolika letech?

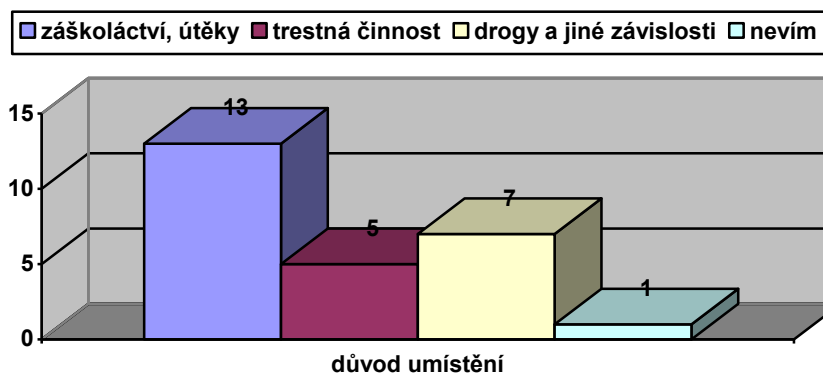
Tento graf pojednává o tom, kdy byly děti umístěny přímo na výchovný ústav Klíčov. Tři děti byly umístěny v 15 letech, osm dotazovaných přišlo na Klíčov mezi 16. a 17. rokem a pět dětí nastoupilo až po 17. roce (jedná se nejvíce o děti umístěné na kontaktním oddělení).

Graf 10: Jaký druh výchovného opatření ti byl uložen?

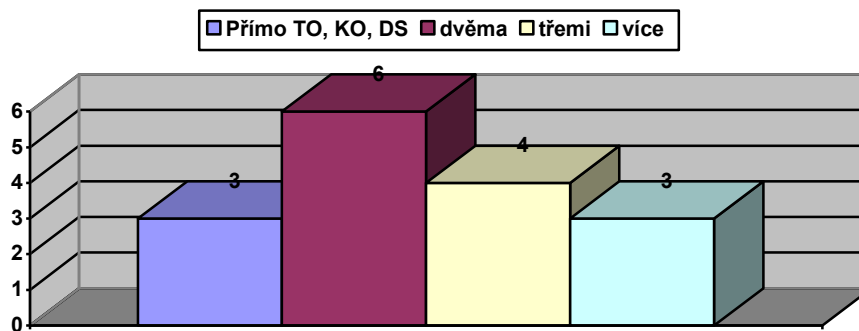
Výchovné opatření, které vedlo k umístění dětí ve výchovném ústavu, je ve třech případech předběžné opatření a ve 13 případech jde o ústavní výchovu. S uloženou ochrannou výchovou se na zmíněných odděleních nevyskytuje žádné dítě.

Graf 11: *Jaký byl důvod umístění?*

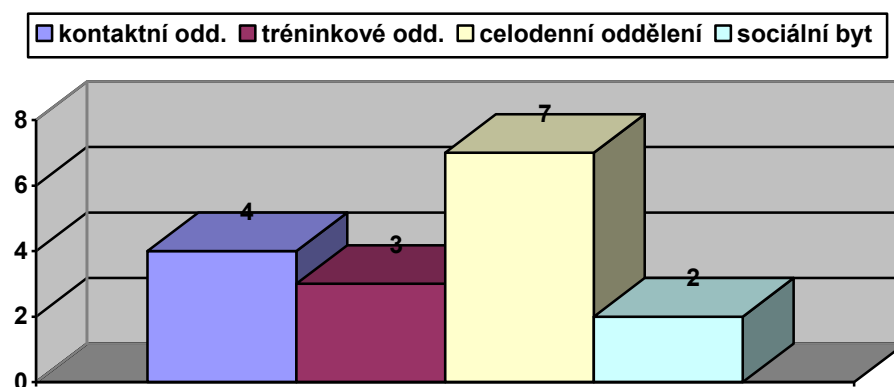
Důvody k nařízení jednoho z výchovných opatření se často prolínají. Mezi hlavní důvody patří ve 13 případech záškoláctví a útoky, v 5 případech trestná činnost. Sedm z dotazovaných si uvědomuje spojitost s užíváním návykových látek.

Graf 12: *Kolika odděleními na Klíčově si prošel?*

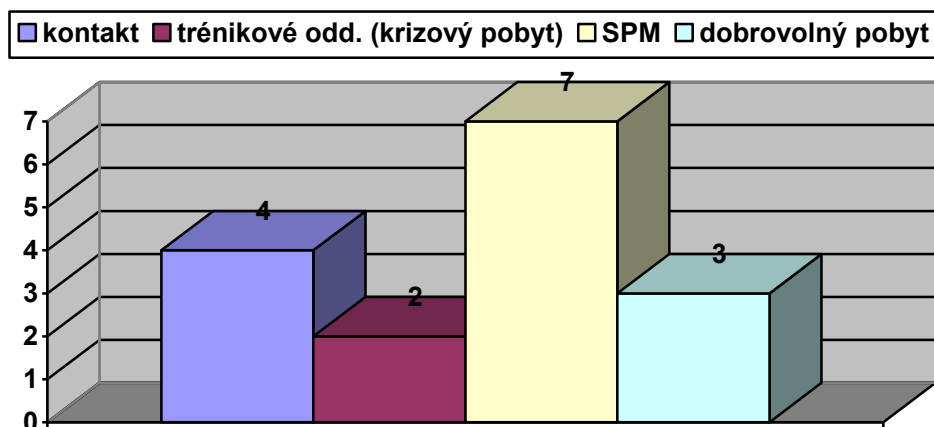
Fluktuace dětí ve výchovném ústavu Klíčov je dána nejen dobou strávenou v jednom zařízení, ale také zkoušením různých výchovných přístupů. Tři korespondenti byli umístěni rovnou na kontaktním oddělení. Ostatní již prošli nejdříve klasickými odděleními, než byli zařazeni na oddělení s novými přístupy.

Graf 13: *Na jakém oddělení jsi nyní umístěn?*

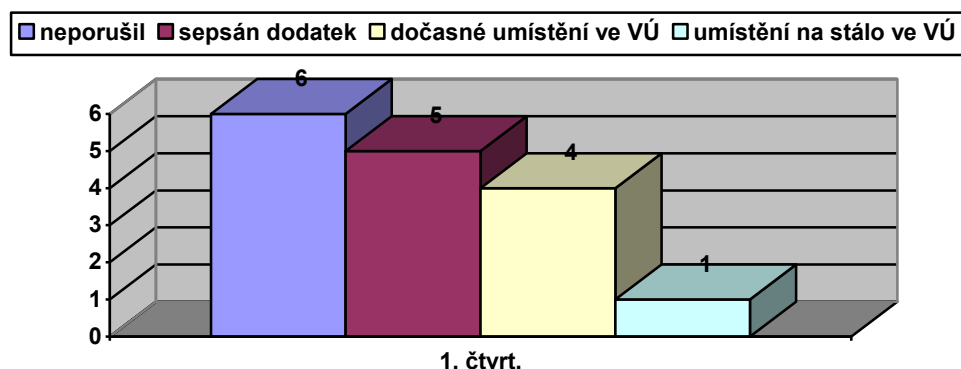
Z 16 dotazovaných jsou nyní umístěny čtyři děti na kontaktním oddělení, tři na tréninkovém oddělení, devět na oddělení denního stacionáře (z čehož dva klienti jsou přímo na sociálním bytě).

Graf 14: *Jakou máš sepsanou smlouvu o pobytu mimo VÚ, nebo ve VÚ?*

Tento výčet převážně koresponduje s předchozími odpověďmi. Sepsanou Smlouvu o umístění na kontaktním oddělení mají čtyři respondenti, Smlouvu o pobytu na tréninkovém oddělení mají dva z dotazovaných, schválený pobyt mimo zařízení má sepsán ve smlouvě sedm dotazovaných a tři mají Smlouvu o dobrovolném pobytu.

Graf 15: *Porušil jsi někdy sepsanou smlouvu o tvém zařazení? Pokud ano, jaké ti bylo nabídnuto řešení?*

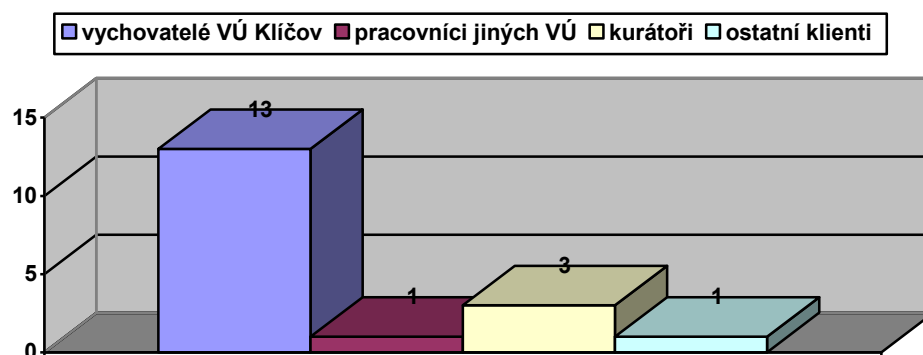
Šest dětí neporušilo nikdy smlouvu o specifickém pobytu. V ostatních deseti případech k porušení smlouvy došlo, ale řešení nastalé situace se posuzovalo dle závažnosti přestupku a individuálního přístupu k jednotlivým dětem. V pěti případech stačilo sepsání dodatku ke smlouvě a děti pokračovaly dále ve svém programu, čtyři z dotazovaných byli umístěni dočasně a jeden na stálo ve Výchovném ústavu Klíčov.

Jaké vidíš výhody těchto programů?

Zde jsou vypsány často i opakující se odpovědi respondentů:

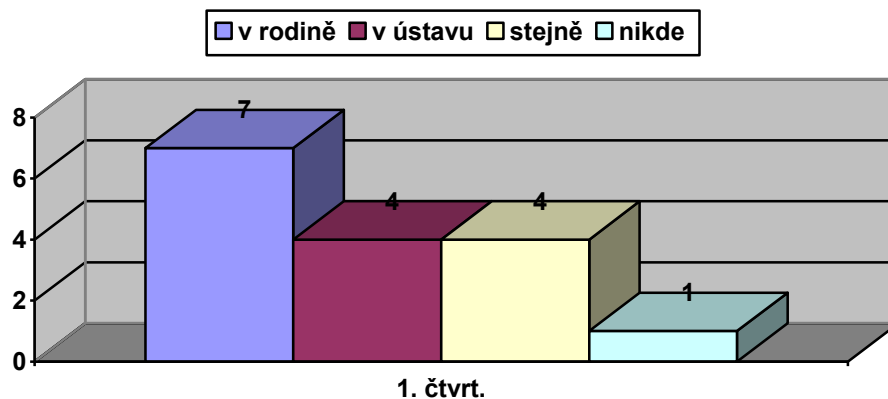
- nová šance být doma a to i s kontrolou
- větší volnost
- dokončit školu
- volnější přístup, než na normálním oddělení

Graf 16: *Kdo tě inicioval a podporoval k pobytu na těchto odděleních?*

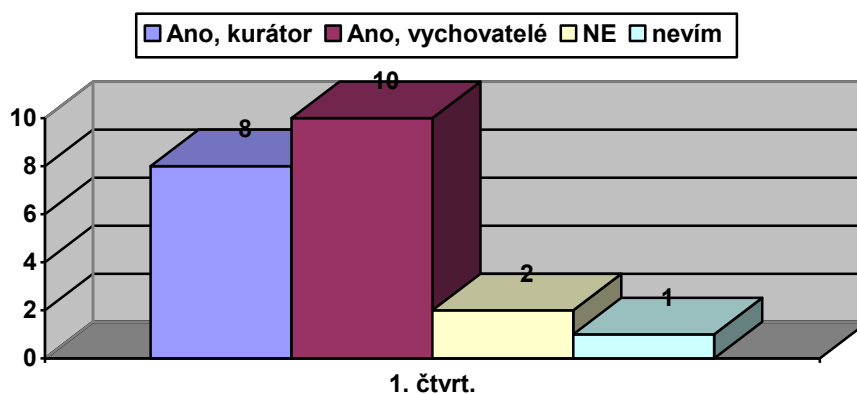
Podpora dětí k pobytu na zmíněných odděleních vycházela nejčastěji z řad vychovatelů Výchovného ústavu Klíčov (13 odpovědí), ve třech případech vycházela iniciativa od kurátorů. Jedno dítě bylo seznámeno s touto možností od pracovníků jiného výchovného ústavu (kontaktní oddělení).

Graf 17: *Jsi schopen fungovat lépe v ústavu nebo v rodině?*

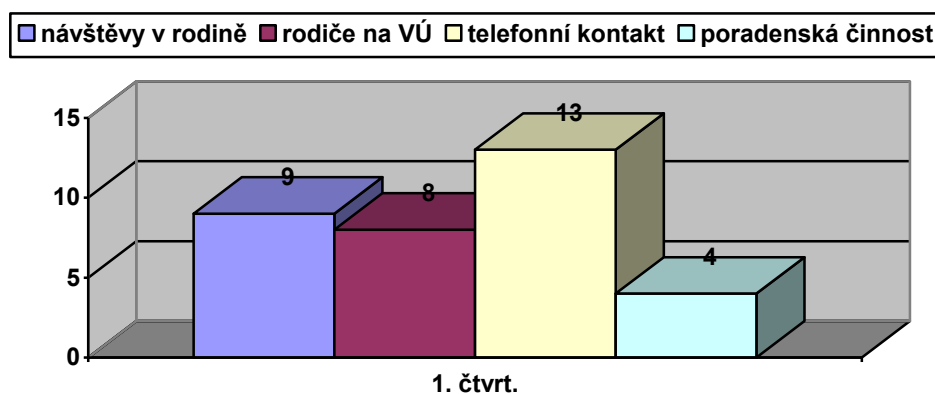
Lepší perspektivu k setrvání v rodině vidí sedm z dotazovaných, na výchovném ústavu čtyři respondenti.

Graf 18: *Spolupracuje někdo s tvou rodinou? Kdo?*

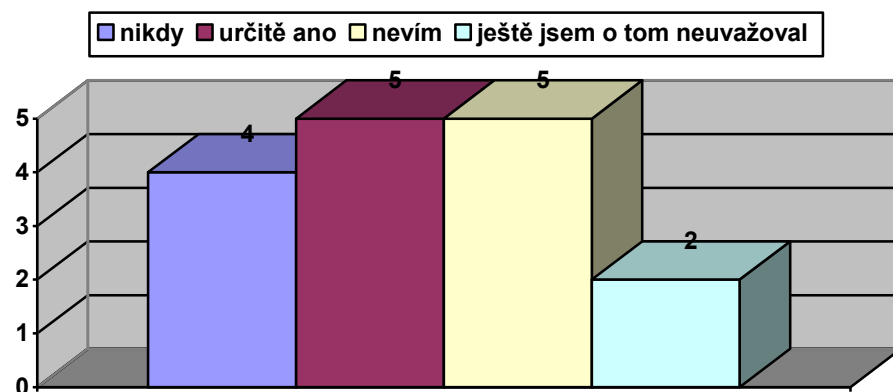
Odpovědi v této otázce se také prolínají. Jednalo se o zmapování, zda si samotné děti uvědomují spolupráci s rodinou. V deseti případech jde o spolupráci vychovatelů, v osmi případech kurátorů. Objevily se i dvě odpovědi záporné, které korespondují s klienty, které nemají rodinné zázemí.

Graf 19: *Způsob práce s tvou rodinou*

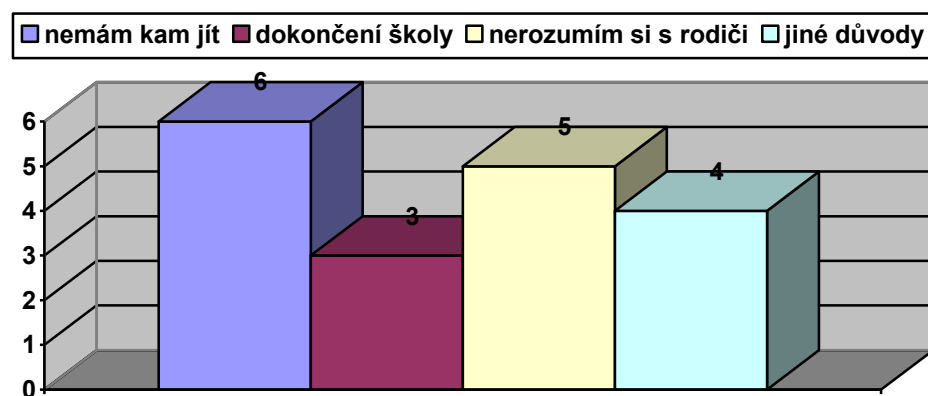

Formy spolupráce s rodinou ze strany výchovného ústavu jsou velmi rozmanité a často se střídají. Dotazovaní si jsou vědomi návštěv v rodině (celkem 9 odpovědí), telefonního kontaktu s rodiči (13 odpovědí), návštěv rodičů ve výchovném ústavu (8 odpovědí).

Graf 20: *Zůstal bys dobrovolně v ústavu po ukončení tvého výchovného opatření?*

Graf 21: *Jaké máš důvody, abys zůstal na dobrovolném pobytu?*

Realizace dobrovolných pobytů u dotazovaných dětí se rozchází na základě rodinných vztahů a individuálních potřeb. Pět respondentů by zůstalo na dobrovolném pobytu, v sedmi případech o této variantě ještě nepřemýšleli, nebo ji zvažují. Nejčastějšími důvody k takovému rozhodnutí je bytová situace (6 odpovědí), komunikace s rodiči (5 odpovědí) a ukončení studia (3 odpovědi).

11 Záznam řízeného rozhovoru

Rozhovor byl směřován hlavně na tři nové trendy v ústavní výchově (‐tréninkové‐, ‐kontaktní‐ oddělení a ‐denní stacionář‐), které jsou uskutečňovány právě ve Výchovném ústavu Klíčov. Cílem rozhovoru je zorientovat se v nových formách výchovy, ukázat náhled člověka, který stál u zrodu těchto oddělení, poukázat na jejich výhody a v neposlední řadě zmapovat, co vůbec vedlo k uskutečnění těchto nových trendů ve výchově.

Dotazovaným byl ředitel Výchovného ústavu a Střediska výchovné péče Klíčov, Mgr. Patrik Matoušů.

Mohl byste přiblížit tzv. ‐tréninkové oddělení‐.

Tréninkové oddělení je experimentální oddělení výchovného ústavu pro mládež Klíčov. Jeho vznik byl iniciován absencí jednak návazných služeb, tzn. pomoc klientům, kteří již vystoupili z výchovného ústavu a dostanou se do nějaké krize. Pobyt je časově omezený, nejčastěji na čtrnáct dní, popřípadě je možné jej prodloužit o dalších čtrnáct dní. Je to tedy krátkodobý krizový pobyt jako pomoc v nouzi. S klientem je na začátku sepsána „Smlouva o pobytu na tréninkovém oddělení“. Podmínkou je, že pobyt si klient sám hradí, ale platí si pouze základní věci (stravu,..). Další důležitou podmínkou je, že si klient musí hledat práci nebo ji mít. Klient se musí zúčastňovat různorodých aktivit a podílet se na chodu oddělení (společné komunity, hodnocení, úklidy, dodržování časových termínů(večerky, doba vycházek,..).

Dále jsou na tréninkové oddělení umístěovány děti, které by již mohly jít domů, ale nemají rodinné zázemí nebo bydlí daleko. Tzn. dítě zde má již minimální hodnocení a jedná se již o oddělení „rodinného typu“.

Kontaktní oddělení

Je to také experimentální oddělení Výchovného ústavu Klíčov. Jeho vznik byl iniciován na základě práce s dětmi, které by byly na útěku.

Do kontaktního oddělení je dítě zařazeno na základě „Smlouvy o zařazení dítěte do kontaktního oddělení“, což se opírá o Úmluvu o právech dítěte.

Děti kontaktního oddělení bydlí přímo u rodičů, nikoliv ve výchovném ústavu. Jedná se o minimalizaci rizik spojených s útekem, tzn. sociální vyloučenost, podpora rodinného soužití aj.

Při kontaktním oddělení je zřízena zelená linka, kam děti mohou kdykoli volat v případě nějaké obtížné životní situace. Mají povinnost volat třikrát týdně a informovat o svém stavu. Pracovníci kontaktního oddělení vyjíždějí přímo do rodin (minimálně jednou za čtrnáct dní) na kontrolu. Děti, které bydlí v Praze, chodí na kontrolu přímo do VÚ Klíčov. Někteří z nich chodí přímo na Klíčov do školy.

Na kontaktní oddělení jsou přijímány jak děti VÚ Klíčov, tak děti z jiných výchovných ústavů. Dítě musí absolvovat vstupní pohovor, kde dojde ke zhodnocení dosavadního stavu, minulosti a nastíní se plány do budoucna, tzn. jaké konkrétní body bude dodržovat. Smlouva je sepsána, v ideálním případě, za přítomnosti dítěte a osoby zodpovědné za výchovu. Následně informujeme kurátory, od kterých ale nevyžadujeme souhlas. Při současném stavu (Zákon o sociální ochraně dětí, Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péči) kurátoři tento souhlas ani nemohou dát, ale „Úmluva o právech dítěte“ je nad těmito zákony a z hlediska těchto věcí to takto můžeme provádět. Do budoucna je plánováno využití elektronických náramků, které nám budou, po souhlasech všech stran, sloužit ke zmapování pohybu dotyčného dítěte.

Denní stacionář

Dítě na tomto oddělení je na základě Smlouvy o schváleném pobytu mimo zařízení, což je v intencích zákona č. 109/2002 o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péči. Smlouva musí být podepsána všemi stranami, které se podílí na výchově dítěte (rodiče, kurátor pro mládež, vedení VÚ). Dítě je umístěno v rodině a dochází do výchovného ústavu na programy a to jak týdenní, tak i víkendové, dále na hodnotící skupiny. Je s ním sepsán individuální výchovný plán a další povinná dokumentace spojená s dítětem umístěným ve výchovném ústavu. Z počátku dítě dochází intenzivněji, postupem času třikrát týdně, či méně.

Sociální byt

Sociální byt je určen pro klienty, kteří již zletili a mají sepsanou Smlouvu o dobrovolném pobytu. Na dobrovolném pobytu mohou klienti, dle zák.109/2002, zůstat až do 26 let (pokud se připravují na budoucí povolání). Klienti jsou umístěni v sociálním bytě, ale zároveň spadají pod oddělení denního stacionáře, které je kontroluje. Klienti jsou vedeni jako přítomni na ústavu. Hlavním důvodem pobytu klientů na sociálním bytě je dokončení školy a celkový sociální trénink na vstup do normálního života.

Klienti na sociálním bytě jsou v plném přímém zaopatření, stravují se na VÚ nebo dostávají stravenky, mají nárok na ošacení, MHD aj. Zde je rozdíl od dětí na denním stacionáři, kde dítě není v našem zaopatření, vše hradí rodiče a výchovný ústav po nich nepožaduje platbu ošetřovného.

Ve všech smlouvách k jakémukoliv pobytu je v základních bodech zahrnuta absence drog, alkoholu, trestné činnosti, možnost odběrů na přítomnost omamných látek a základní pravidla k soužití ve společnosti

Co Vás vedlo k uskutečnění těchto specifických programů ve výchově?

Dlouhodobé zkušenosti s průběhem ústavní výchovy, post péčí a možnost vyzkoušet alternativy, jak minimalizovat dobu strávenou v ústavu a s tím spojenou deprivaci z ústavní péče.

Jaké vnímáte výhody a nevýhody těchto oddělení z hlediska výchovy?

Výhody těchto přístupů jsou ve vedení dítěte k samostatnosti, individuální práce s dítětem, práce přímo v rodinách - v jeho prostředí, dále minimalizace rizik spojených s útekem, asociálního chování, přičemž jsou dodrženy atributy dohledu a dalšího rozvoje.

Z hlediska výchovných ústavů je to cesta, jak do budoucna dosáhnout snížení počtu dětí v ústavech a možnosti intenzivněji pracovat s těmi dětmi, které potřebují klasické umístění v ústavní péči. Nyní je trend, že se do ústavů dávají děti s veškerou

problematikou. Je to spojené se sociální problematikou (rodiče nemají bydlení atd.), nebo dítě začne pouze záškoláctvím, psychiatrické problémy, zdravotní problémy, problémy spojené s drogami. Je určitě polovina umístěných dětí, které by nemusely projít ústavy. Jde o to, abychom si i my zvykli, že rodiny mají svou dynamiku, svůj vnitřní vývoj a abychom se nesnažili přetvářet minoritní menšiny. Jestli jsou rodiny, které bydlí ve squotech, tak s nimi pracujeme v jejich prostředí, protože se stejně ty děti k nám dostávají povětšinou v sedmnácti letech, ale vrací se zpět do své rodiny. Tudíž je mnohonásobně lepší pracovat přímo s rodinou a lépe v jejím prostředí.

Budete mít snahu o rozšíření těchto nových trendů v ústavní výchově jak v naší organizaci, tak i v celé síti školských organizací?

Ve Výchovném ústavu Klíčov se budu určitě snažit o rozšíření a zdokonalování těchto experimentálních oddělení, ale ve školské síti není rozšíření v mé kompetenci. Jedná se o kompetence jak ministerstva, tak jednotlivých ústavů a my jim jen můžeme ukázat cestu. Toto je spíše experiment, který je po určité době nutné zhodnotit a vyvodit z něj závěry, teprve pak se mohou tyto nové trendy rozšířit.

12 Shrnutí výsledků + komentář

V dotazníkovém šetření jsem se v prvních otázkách zaměřil na charakteristiku a specifikaci dotazované skupiny dětí. Již v první otázce (v kolika letech byly děti umístěny do péče výchovných ústavů), se můžeme pozastavit nad faktem, že pěti dětem z celkových 16 dotazovaných byla nařízena ústavní výchova ve věku mezi 17 a 18 rokem života. V takových případech nemá umístění do institucionální péče velký význam, protože čas na diagnostiku osobnosti, natož na působení na dotyčného, je velmi omezen. Jelikož se u těchto případů často setkáváme s nařízením předběžného opatření nebo ústavní výchovy hlavně z důvodu rodinných problémů, je mnohonásobně lepší pracovat s dítětem umístěným přímo v rodině nebo spíše pracovat s celou rodinou.

V druhé otázce (kolika ústavy jsi prošel), se zabírám dětmi umístěnými na kontaktním oddělení. Jde o děti, které díky svým útěkům (jež směřovaly povětšinou do

místa bydliště), byly předávány z instituce do instituce, což na sociální vývoj jedince opět nepůsobí moc příznivě. A opět se dostáváme k možnosti, působit na dítě (pakliže to okolnosti dovolují) přímo v prostředí jeho rodiny, přirozeném prostředí (za daných podmínek a dohledu odborného pedagoga - průvodce).

Děti umístěné na kontaktním oddělení se ve třetí otázce ztotožňují spíše s odpovědí - příchod do výchovného ústavu Klíčov proběhl až v 17 letech. Jde o děti, které byly přijaty z jiných výchovných ústavů (na popud jejich útěkovosti) a byly místo ve VÚ Klíčov umístěny přímo v rodině. Dvě z celkového počtu tří dětí, které uvedly umístění ve Výchovném ústavu Klíčov v 15 letech, jsou nyní umístěny na sociálním bytě.

Další dvě otázky vykreslují různorodost důvodů k nařízení ústavní výchovy (13) nebo dosud platného předběžného opatření (3). Důvody k nařízení předběžného opatření se často prolínají a jsou návazné (většina měla problém se školní docházkou, z nichž polovina měla tento jev spojený s užíváním návykových látek, trestná činnost se ve dvou případech objevila samostatně).

Jak bylo zmíněno v diferenciaci tohoto konkrétního výchovného ústavu, veškerá oddělení se prostupují a děti, umístěné v nižším věku do ústavní péče, v závislosti na jejich osobnostním vývoji a vyzrálosti, procházely různými odděleními. Proto jsou odpovědi k šesté otázce velmi různorodé.

Sedmá otázka koresponduje s následující a specifikuje na jakém oddělení a na základě jaké smlouvy jsou děti umisťovány na těchto odděleních. Na kontaktním oddělení jsou umístěny 4 děti z dotazovaných (pobyt v rodině) na základě Smlouvy o zařazení do kontaktního oddělení. Na tréninkovém oddělení jsou umístěny 3 děti, z nichž 2 jsou na základě Smlouvy o zařazení do kontaktního oddělení a jedno na základě Smlouvy o dobrovolném pobytu. Pod oddělením denního stacionáře je vedeno celkem 10 dětí. Z toho jeden klient je ubytován na tréninkovém oddělení (dobrovolný pobyt), 2 klienti bydlí v sociálním bytě (dobrovolný pobyt) a 7 dětí je umístěno na tomto oddělení na základě Smlouvy o podmíněném zařazení mimo zařízení.

V otázce č. 9 je zjednodušeně popsána možnost postupu při porušení sepsané smlouvy. Za hrubé porušení smlouvy o schváleném pobytu mimo zařízení bylo jedno dítě opětovně umístěno do Výchovného ústavu Klíčov, devět dalších dotazovaných

mělo drobné problémy a přistoupilo se k dočasnému umístění do Výchovného ústavu Klíčov nebo k sepsání dodatků ke smlouvě (povětšinou důraz na větší iniciativu samotného dítěte). Z celkových 16 dotazovaných neporušilo smlouvu o svém pobytu 6 dětí.

Další otázka ukazuje na výhody těchto oddělení z pohledu samotných dětí. Interpretace je uvedena v kapitole 10 – Grafické znázornění dotazníkových odpovědí.

Otázka č. 11 poukazuje opět na provázanost oddělení. Podpora k umístění dětí na odděleních s novými trendy v ústavní výchově vychází ve 13 případech od vychovatelů jiných oddělení, v jednom případě dotazovaný uvedl iniciativu od pracovníků jiných výchovných ústavů (kontaktní oddělení) a ve třech případech byl iniciátorem i kurátor pro mládež.

V otázce, zda je dítě schopno fungovat lépe v rodině, nebo přímo v ústavu, se odpovědi rozcházejí nejčastěji na základě rozdílné rodinné situace a subjektivního vnímání dítěte. Čtyři děti umístěné na sociálním bytě a na tréninkovém oddělení (na základě dobrovolného pobytu či krizového pobytu) preferovaly možnost pobytu v rámci ústavu (dysfunkční rodina nebo celková absence rodiny). Sedm dotazovaných preferovalo pobyt v rodině.

Otázky č. 13 a 14 jsou směřovány na práci s rodinou, začlenění rodiny do výchovného procesu. Jsou specifikovány jednotlivé složky, které participují na práci s rodinou. Zároveň byla mapována forma kontaktu, která byla používána. Vzhledem k úzkému sledovanému vzorku respondentů nebylo možné objektivně zhodnotit míru zainteresovanosti a poptávky ze strany dětí na spolupráci s rodinou. Většina z dotazovaných uvedla zájem při řešení sociální situace, avšak o hlubší intervenci do rodinného systému již většinou nejevili zájem. I přesto si dotazovaní uvědomují spolupráci s rodinou a v 10 případech uvedli za iniciátora vychovatele, v 8 případech kurátory. Ve třech případech, kde uvedli, že se s rodinou nespolupracuje, se jedná o děti bez rodinného zázemí.

Poslední dvě otázky byly směřovány na možnost realizace dobrovolného pobytu a důvodů, které by k takovému rozhodnutí dotazované vedlo. Pět dětí uvedlo kladnou odpověď (jedná se již nyní o klienty na dobrovolném pobytu a tzv. „krizovém“ pobytu). Nejčastějším důvodem byla bytová situace (6), dokončení studia (3), dysfunkční

rodinou (5). Čtyři děti o této možnosti nechtějí uvažovat (jedná se děti umístěné již nyní ve svých rodinách – schválený pobyt mimo zařízení) a celkem 7 dětí o dobrovolném pobytu ještě neuvažovalo.

13 Závěr

Samotná existence a činnost výchovných zařízení zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro výkon ústavní a ochranné výchovy je ovlivněna škálou a efektivitou preventivních programů, které jsou uplatněny dávno před tím, než když výchovu v rodinném prostředí začne saturovat výchova institucionální. Preventivně výchovná činnost však nebyla cílem této práce a jako taková by jistě zasloužila samostatnou pozornost. Samotný výkon ústavní výchovy je však ve svých důsledcích ovlivněn mírou a efektivitou předchozích intervencí. V této práci byl kladen v rámci ústavní péče důraz na realizaci ústavní výchovy v síti výchovných ústavů (dříve výchovných ústavů pro mládež pro chlapce do 18 let, resp. 19 let). Dynamika a průběh ústavní péče je v těchto zařízeních zcela odlišná od např. dětských domovů. Pobyt je často vnímán dětmi i společnostmi jako jakási alternativa trestu. Většina umístěných dětí má rodinné zázemí, v problematice převažuje záškoláctví, trestná činnost, psychiatrická zátěž, drogová problematika aj. Věkové složení klientů se pohybuje od 15 do 26 let.

Při řízeném rozhovoru a mapování historie zařízení bylo zřejmé, že toto zařízení bylo již při samotném vzniku (1984) charakterizováno jeho experimentálním přístupem, který měl za následek samotný vznik středisek výchovné péče. Během celé doby existence zařízení byly vždy hledány nové cesty. Některé se v práci s dětmi osvědčily, od jiných bylo postupem času ustoupeno. Nové trendy v ústavní péči, které byly předmětem zájmu mé práce, jsou tak logickým, kontinuálním hledáním východisek pro pedagogické působení, které reaguje na současné trendy vývoje společnosti, rodiny a samotných dětí. Je pravdou, že některé z popsaných forem péče nemají plnou oporu v zákonech, jsou však logickou odezvou na potřeby společnosti s ohledem na dítě, minimalizaci sociálních a výchovných rizik. Vystává otázka přesahu mezi pedagogickým působením a sociální pomocí. Toto je však dáno jednak kontinuitou výchovného procesu, který nemůže být ohraničen pouze věkem, ale také omezením

institucionální fluktuace, která má tak za důsledek, že dítě, které není dostatečně připraveno na „vstup do života“, je postupováno od jedné instituce ke druhé. Tady se ukazuje, že je více než potřeba existence více „tréninkových“ oddělení nebo zařízení, které jsou kdykoli připraveny i nadále pracovat s dětmi a nezavírat před nimi dveře. Jestliže mluvíme o náhradní rodinné péči, kterou stát vstoupí zásadně do života dítěte, tak nemůžeme tento proces přerušit nebo delegovat jinam. Během pobytu v ústavních zařízeních je nezdědka navázán úzký vztah mezi pracovníky a dětmi, kdy vychovatel saturuje rodinu, častokrát jedinou jistotu, kterou dítě pociťuje. Během relativně krátké doby, kdy jsem vstupoval do chodu jednotlivých oddělení, jsem při rozhovorech s dětmi zjistil, že potřeba těchto přístupů je více než odůvodněna a výchova, péče, pomoc při vstupu do života, řešení krizových životních situací je častokrát dána nebo ovlivněna důvěrou dítěte v zařízení a jednotlivé pracovníky. Důvěru a vztah nelze definovat v zákonech, vyhláškách či nařízeních, důvěru je třeba udržovat, respektovat a brát ji jako podstatný prvek, který napomáhá úspěšnému začlenění dítěte do společnosti.

Je potřeba, aby činnost těchto zařízení byla dána nejen škálou zákonů, nařízení a vyhlášek, ale aby byly důrazně a ve větší míře aplikovány veškeré možné přístupy a trendy dané Úmluvou o právech dítěte. Cílem každé společnosti by měla být minimalizace potřeby ústavní péče a větší kladení důrazu na péči ambulantní (na rozdíl od pobytové péče, kdy je dítě vytrženo ze svého prostředí). Vznik těchto oddělení vychází z předchozích tezí, svou konstrukcí jsou jedinečné v rámci ČR a s ohledem na krátkou dobu od vzniku jsou experimentem, který bude ještě potřeba vyhodnotit a případně modifikovat. Asi i zde platí pořekadlo „kdo nic nedělá, nic nezkazí“.

„Hlavním východiskem i prioritou pro všechna školská zařízení musí být princip pomoci a ochrany dítěte, nikoliv prvoplánový trest, spojený se společenskou diskriminací“³¹

³¹ Janský P., 2004, s. 95

Seznam literatury

JANSKÝ,P.: *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních.*

Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

ŠVANCAR,Z.; BURIÁNOVÁ,O.: *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a*

ochranné výchovy. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-363-88.

MATOUŠEK,O.: *Ústavní péče.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.

MATOUŠEK,O.;KROFTOVÁ,A.: *Mládež a delikvence.* 2. aktualit. vyd.

Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

VOCILKA,M.: *Dětské domovy v České republice I. (Teoretická východiska).* Praha:

MŠMT, 1999.

ŠVANCAR,Z.; BURIÁNOVÁ,O.: *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a*

ochranné výchovy. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-363-88.

MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť* 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9

Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov

Dostupné z <http://www.klicov.cz/>

[citováno 15. února 2010]

Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov, Výroční zpráva 2007/2008

Dostupné z <http://www.klicov.cz/dokumenty/vu-svp-klicov-vyrocní-zprava-2007-2008.pdf>

[citováno 15. února 2010]

Řád a režim výchovného ústavu Klíčov. Praha, 2006

Legislativa

Zákon č. 109/2002 Sb., *Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*

Zákon č. 383/2005 Sb., *Zákon kterým se mění zákon č.109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.*

Zákon č. 218/2003 Sb., *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).*

Zákon č. 94/1963 Sb., *Zákon o rodině ve znění dalších změn a předpisů.*

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*

Zákon č.134/2006Sb., *o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

Vyhláška č. 438/2006 Sb., *Vyhláška kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavné a ochranné výchovy ve školských zařízeních.*

Zákon č. 99/1963 Sb. *Občanský soudní řád*

Úmluva o právech dítěte (Convention on the Rights of the Child)

Seznam příloh

- Příloha č. 1 *Smlouva o dobrovolném pobytu, s. 68 - 69*
- Příloha č. 2 *Smlouva o zařazení dítěte do programu Tréninkového oddělení
Klíčov, s. 70 - 71*
- Příloha č. 3 *Smlouva o schváleném pobytu mimo zařízení, s. 72*
- Příloha č. 4 *Smlouva o zařazení dítěte do programu kontaktního oddělení
Klíčov, s. 73 - 74*

Smlouva o dobrovolném pobytu na VÚ:

Výchovný ústav Klíčov
Čakovická 51, 190 00 Praha 9
☎: 283 883 470-1
F: 283 883 472

Jméno a příjmení:
Datum narození:
Místo pobytu:
Datum sepsání smlouvy:

1. Předmět smlouvy:

Dobrovolný pobyt na VÚ - denním stacionáři.

2. Podmínky pobytu:

Základním předpokladem pro uskutečnění dobrovolného pobytu na denním stacionáři jsou následující skutečnosti:

a) bude respektovat základní obecná pravidla VÚ vymezující jeho práva a povinnosti, způsob soužití s ostatními dětmi a kontakt s pedagogy.

b) bude bez jakýchkoliv problémů navštěvovat OU

d) Dotyčný se zároveň zavazuje podílet se na chodu oddělení v následujících oblastech:

- pravidelná účast na **komunitách**

I. Plnění týdenního plánu

e) Na požádání personálu je povinen nechat se testovat na OPL - pokud tak neučiní, je brán jako pozitivní.

3. Vypovězení smlouvy

Smlouva může být oboustranně vypovězena s okamžitou platností jestliže:

a) Ze strany jestliže dotyčný již nebude mít zájem využívat dobrovolný pobyt na VÚ.

b) Ze strany VÚ:

- jestliže ukončí docházku do školy nebo z ní bude vyloučen.

- jestliže dotyčný bude opakovaně velmi často nebo dlouhodobě porušovat pravidla DS

Souhlasím :

Klient:.....

Ředitel VÚ a SVP Klíčov Mgr. Patrik Matoušů

V Praze dne

Smlouva o zařazení dítěte do programu Tréninkového oddělení Klíčův

Č.j.

Uzavřená mezi

Zařízením
VÚ a SVP Klíčův
Čakovická 51
190 00 Praha 9

zastoupení Mgr. Patrikem Matoušů - ředitelem

a

Dítětem

.....

Na základě smlouvy o právech dítěte, kdy zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (čl 3 odst 1 Úmluvy o právech dítěte).

I. Shrnutí dosavadního stavu

Např. se navrátil do našeho zařízení dne za doprovodu strýce. ukončil dobrovolný pobyt a prázdninách 2009. Dostal se do vážné situace - nemá bydlení ani práci. Problémy s bývalým zaměstnavatelem.

II. Cíle dohady

Nastoupit pobyt na TO a stabilizovat současnou krizovou situaci.

III. Předmět smlouvy

Po vyřízení OP, si najde do 15-ti dnů práci.

IV. Přechodná ustanovení - doba platnosti

Doba platnosti na dobu neurčitou, podmíněná pracovním zařazením, nebo školní docházkou

Zelená linka
800 505 506

V. Přílohy

Pravidla pobytu na TO

S dohodou souhlasím

Dítě:

ředitel VÚ a SVP Klíčov

V Praze dne

Příloha č. 3

Smlouva o schváleném pobytu mimo VÚ: Č.j.

VÚ a SVP Klíčov, ZŠ, PŠ a ŠJ

Čakovická 51, 190 00 Praha 9

tel : 283 883 332

fax : 283 881 172

mail : matousu@klicov.cz

www.klicov.cz

Jméno a příjmení: «Jmeno» «Priijmeni»

Datum narození: «Datnar»

Místo pobytu: «Bydlulice» «Bydlmesto» «Bydlpsc»

Datum sepsání smlouvy:

Schválený pobyt mimo ústav je realizován na základě řádu VÚ. Smyslem schváleného pobytu mimo ústav je umožnit klientovi návrat a začlenění se do běžného života ve společnosti. Hlavní důraz v této poslední fázi výchovy je kladen na samostatnost a odpovědnost. Dítě je seznámeno s kontrolní činností VÚ a OSPOD, tato smlouva pozbývá platnosti ukončení ÚV, porušením regulí smlouvy, nebo rozhodnutím soudu.

Za těchto podmínek souhlasím se schváleným pobytem mimo VÚ:

- Budu pravidelně docházet do VÚ - pracovní skupina - popř. práce mimo VÚ
- Budu se zdržovat na adrese trvalého bydliště
- Zanechám na sebe tel. kontakt
- Dle dohody budu pravidelně v kontaktu s kurátorem
- Podstoupím namátkové odběry na přítomnost OPL
- Pravidelně se účastním na společném shromáždění VÚ, a to 1x za 3 měsíce
- Budu zařazen do Denního stacionáře (dále jen DS) VÚ Klíčov
- V případě porušení některých bodů smlouvy, nastoupím zpět na běžný pobyt ve VÚ
- Součástí smlouvy je dohoda o zařazení do DS

Souhlasí:

Dítě:.....

Osoba odpovědná za výchovu:.....

Ředitel VÚ a SVP Klíčov Mgr. Patrik Matoušů

Příloha č. 4

Smlouva o zařazení dítěte do programu kontaktního oddělení Kličov

Č.j. /10/mat

Uzavřená mezi

Zařízením
VÚ a SVP Kličov
Čakovická 51
190 00 Praha 9

zastoupení Mgr. Patrikem Matoušů - ředitelem

a

Dítětem

.....

Na základě úmluvy o právech dítěte, kdy zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

VI. Shrnutí dosavadního průběhu ústavní výchovy

..... byl umístěn do VÚ Kličov po předchozím pobytu ve

VII. Cíle dohody

Realizace ÚV mimo zařízení za podmínky monitorování pohybu dítěte.

VIII. Předmět smlouvy

- + bude pravidelně kontrolován ve škole – kontrola školní docházky, prospěchu.
- + bude pravidelně docházet minimálně 1 x týdně na konzultace na VÚ.
- + bude mít neustále u sebe monitorovací zařízení Geoskeeper, aby tak mohl být kdykoliv ověřen jeho pohyb, aby mohl být telefonicky ověřen stav atd.
- + se bude 2x týdně (pondělí a pátek) pravidelně hlásit na zelenou linku VÚ, aby informoval o průběhu pobytu mimo VÚ
 - + bude namátkově testován na přítomnost OPL
 - + Veškeré změny neprodleně oznámí na VÚ
 - + atd.

IX. Přechodná ustanovení – doba platnosti

Tato smlouva platí do konce stanovení ÚV, může být zrušena jejím nedodržením ihned. O uzavření smlouvy bude informován kurátor pro mládež. Dotyčný obdržel kontaktní číslo na Zelenou linku VÚ

Klíčov, kdy v případě jakéhokoliv problému bude kontaktovat pracovníky KO.

..... obdrží monitorovací náramek geoskeeper, odpovídá za jeho nošení a v případě ztráty či zničení je povinen jej nahradit. Smlouva bude vyhotovena ve třech kopiích – pro, matku, pro VÚ Klíčov a pro kurátora pro mládež.

Zelená linka

800 505 506

X. Přílohy

Návod na použití lokátoru

Dohoda o hmotné odpovědnosti

S dohodou souhlasím

Matka:

Dítě:

Ředitel VÚ a SVP Klíčov:

Vyjádření OSPOD:

V Praze dne